

DROBNÉ PAMÁTKY HRÁDECKA KLEINDENKMÄLER IN HRÁDEK NAD NISOU UND UMGEBUNG

Europäische Union. Europäischer
Fonds für regionale Entwicklung.
Evropská unie. Evropský fond pro
regionální rozvoj.

Ahoj sousede. Hallo Nachbar.
Interreg V A / 2014 – 2020

Paměť v krajině Trojzemí
Gedächtnis in der Landschaft
des Dreiländerecks
100260207

HRÁDEK NAD NISOU

Město Hrádek nad Nisou leží na hranicích třech států – České republiky, Německa a Polska. Zatímco dříve bývalo městem „na konci světa“, dnes je branou do Čech. Výraznou proměnou prošlo jeho centrum i okrajové části, kdysi zanedbaným památkám se vrací jejich někdejší krása. V centru města je přímo na Horním náměstí vidět kus jeho historie – ať už jde o nedávno obnovený morový sloup, dlažby ze starých cest, nebo staletou studnu. Klenotem města je barokní kostel sv. Bartoloměje, zraky návštěvníků přitahuje i zajímavý novogotický Chrám Pokoje. Díky své poloze je ideálním místem pro podnikání výletů do Lužických a Žitavských hor či poznávání sousedního Polska a Saska. Zázemím pro turisty, kteří se chtějí zdržet více dní, je především rekreační areál Kristýna s jezerem vzniklým zatopením lignitového lomu, nabízejícím trvale vynikající kvalitu vody.

Hrádek
nad Nisou

Město Hrádek nad Nisou

Adresa: Horní náměstí 73, Hrádek nad Nisou, 463 34

Telefon: +420 482 411 411

Email: mestohradek@muhradek.cz

www.hradek.eu

www.facebook.com/hradeknadnisou

FRÝDLANT

Historické město rozkládající se na obou březích řeky Smědé lákalo svou výhodnou polohou k osídlení již od pradávna. První obyvatelé se zde usadili zhruba v 6. století našeho letopočtu. Pravděpodobně ve 40. letech 13. století zde rod Ronovců vystavěl hrad. V podhradí tak přirozeně začalo vznikat městečko opevněné hradbami, které se postupem času rozrostlo i za hrady. Historické centrum uvnitř hradeb ale zůstalo zachováno a v roce 1992 bylo prohlášeno městskou památkovou zónou.

Frýdlant je městem, kde téměř z každé uličky dýchá historie a proto je oblíbeným a vyhledávaným cílem turistů.

Turistické informační centrum Frýdlant

Adresa: Nám. T. G. Masaryka 37, 46401, Frýdlant

Telefon: +420 488 886 603

Email: mic@mesto-frydlant.cz

www.mesto-frydlant.cz

<https://www.facebook.com/ICFrydlant>

LÁZNĚ OYBIN

Lázně Oybin jsou nejtradičnějším resortem v regionu. Místo se nachází v Horní Lužici, v přírodním parku Zittauer Gebirge a v pohraničním trojúhelníku. Jedinečný je útesový pískovcový masiv ve středu obce – hora Oybin s římskými zříceninami hradu a klášterního komplexu. V polovině 14. století zde nechal císař Karel IV. postavit císařský dům, který používal jako odpočinkové místo a založil klášter Řádu celestínů.

Adresa: Fremdenverkehrsbetrieb,

Hauptstraße 15, 02797 Kurort Oybin

Telefon: +49 35844 7330

Email: info@oybin.com

www.oybin.com

DROBNÉ PAMÁTKY V TROJZEMÍ

O drobných památkách v krajině se v poledních letech často mluví jako o fenoménu. Po letech, kdy byly ničeny, nebo v lepším případě trpěny, jsou nyní často obnovovány. Lidé se více zajímají o dějiny míst, kde žijí, a drobné památky často vnímají jako jejich součást. Když je některá z památek opravena, často se najde někdo, kdo se o ni nadále stará. Upravuje její okolí, nosí k ní květiny, zapaluje svíčky. Jsme rádi, že díky projektu Paměť v krajině Trojzemí jsme mohli přispět k zachráně několika památek a také k bližšímu poznání řady z nich. Tato publikace přináší informace o pěti desítkách památek na Hrádecku. Jde přitom jen o výběr, zdaleka ne kompletní seznam všech památek, které v krajině Hrádecka najdeme.

V publikaci najdete množství fotografií, popis památek a to, co víme o jejich historii. Může se tak stát zdrojem informací, ale také inspirací pro výlety do přírody, inspirací pro hlubší poznávání krajiny. Všechny památky byly vytvořeny lidmi, kteří v našem prostoru žili před námi. Příběhy našich předchůdců jsou v památkách zachovány.

Je zajímavé zkoumat, jak drobné památky vypovídají o dávné i nedávné historii míst, kde žijeme. Stačí se pozorně dívat a vnímat. V rámci projektu Paměť v krajině Trojzemí byly zkoumány památky nejen na Hrádecku, ale také na Frýdlantsku a na Žitavsku. V české krajině vnímáme pod pojmem drobná památka nejčastěji křížky, sochy a boží muka. Drobné památky nemusejí být nutně jen sakrální, nicméně v našem regionu jich je spojených s vírou většina. Ale stačí překročit hranice regionů a spatříme výrazný rozdíl. Na Žitavsku

sakrální památky až na výjimky chybí. Příčinu můžeme hledat hlavně v tom, že zatímco české příhraničí bylo v minulosti převážně katolické, v Sasku měli navrch protestanté. Křížky tak najdeme více jen u kláštera v St. Marienthalu a pak až dále u Bautzenu.

Není asi třeba příliš rozebírat nedávnou historii, kdy drobné sakrální památky z krajiny mizely. Samozřejmě, víra u nás po druhé světové válce ztratila půdu pod nohami. Roli ale sehrálo i to, že památky zde v pohraničí byly téměř výhradně německé, tak jak zde převažovalo německy mluvící obyvatelstvo. To se zde několikrát vyměnilo, příchozí měli jiné kořeny, jiné tradice. A památky s německými texty byly to poslední, co si zasloužilo nějakou péči nebo ochranu, snad s výjimkou památek státem chráněných. Svůj díl viny na zmizení části dědictví po našich předcích nese i kolektivizace. Krajina se proměnila, zmizely vazby mezi poli a loukami, zmizely cesty. Některé z památek se najednou ocitly uprostřed polí, po původních cestách nezůstalo ani stopy.

To, že byly drobné památky znovu objeveny a lidé o ně mají zájem, nemůžeme přičítat až na výjimky návratu víry. Mnohdy je totiž opravují lidé bez vyznání. Ale určitě můžeme mluvit o hledání kořenů, snahu hlouběji se spojit s místem, kde žijeme. O drobných památkách začaly vycházet knihy, jsou vydávány pohlednice, instalují se výstavy, existuje řada internetových stránek, které se památkám věnují.

V regionu česko-německo-polského Trojzemí můžeme drobné památky poznávat v celé jejich rozmanitosti. V této publikaci najdete informace jak křížcích, božích mukách, sochách a kapličkách, ale také o hraničním Tří-

---

panském kameni nebo starobylém rozcestníku. Když se vydáte přes hranice do sousedního Saska, můžete pokračovat poznáváním kašen, pomníků, zajímavých hrobek. I tady ale najdete rarity, jakou může být třeba Chlebový kámen (Brotstein), jedna z mála dochovaných připomínek lidové zbožnosti na Žitavsku.

Památkami, které jsou společné oběma stranám hranice, jsou například smírčí kříže. A také dochované rybářské kameny – jeden z nich nalezneme v Hrádku, druhý v Žitavě.

Pojďme se tedy společně připomenout paměť krajiny, ve které žijeme.

KLEINDENKMÄLER IM DREILÄNDERECK

Über Kleindenkmäler in der Landschaft wird in den letzten Jahren wie von einem Phänomen gesprochen. Nach Jahrzehnten ihrer Vernachlässigung, Zerstörung oder bestenfalls einer Duldung ist nun die Zeit der Erneuerung gekommen. Die Menschen interessieren sich wieder mehr für ihre Umgebung und verstehen Kleindenkmale somit auch als Teil des Lebensumfelds. Und immer öfter werden sie nach ihrer Erneuerung ehrenamtlich weiter gepflegt. Das gilt nicht nur für das Umfeld der Denkmäler selbst; es werden auch Blumen niedergelegt und Kerzen angezündet. Wir sind deshalb dankbar, dass wir mit dem Projekt „Gedächtnis in der Landschaft des Dreiländerecks“ einige Denkmäler retten und andere eingehender kennenlernen durften. Diese Publikation stellt beispielhaft 50 Denkmäler in Hrádek und Umgebung vor und erhebt keinesfalls den Anspruch, ein vollständiges Verzeichnis aller vorhandenen Kleindenkmäler zu sein.

Die Publikation bietet neben einer Beschreibung zu jedem Denkmal auch Fotografien und Interessantes über seine Geschichte. Sie ist somit nicht nur eine Quelle für Informationen, sondern möchte auch zu Ausflügen in die Natur anregen und einladen, die Landschaft genauer zu erkunden. Alle Kleindenkmäler gehen dabei ausnahmslos auf Menschen zurück, die vor uns hier lebten. Ihre Geschichten sind in den Kleindenkmälern erhalten geblieben.

Es ist spannend aufzuspüren, was die Kleindenkmäler über die ältere und jüngere Geschichte unseres Lebensumfelds zu erzählen haben; es genügt aufmerksam hinzuschauen und zu beobachten. Im Rahmen

des Projekts „Gedächtnis in der Landschaft des Dreiländerecks“ wurden aber nicht nur die Denkmäler von Hrádek, sondern auch die von Frýdlant und Zittau und Umgebung erforscht. In Böhmen sind das meist Wegkreuze, Statuen und Bildstöcke. Kleindenkmäler müssen aber nicht zwangsläufig sakraler Natur sein, auch wenn in Böhmen die meisten mit dem Glauben in Verbindung stehen. Doch es genügt ein Schritt über die Grenze nach Sachsen und schon wird ein deutlicher Unterschied bemerkbar. In Zittau und Umgebung fehlen sakrale Kleindenkmäler fast gänzlich. Die Ursache liegt darin begründet, dass die böhmische Grenzregion einst überwiegend katholisch geprägt war, während in Sachsen der Protestantismus dominierte. So ist nur am Kloster St. Marienthal sowie um Bautzen herum eine größere Zahl an Wegkreuzen zu finden.

Auf jüngere Geschichte, als sakrale Kleindenkmäler aus der böhmischen Landschaft verschwanden, muss hier nicht weiter eingegangen werden. Natürlich hat nach dem Krieg auch in Böhmen der Glauben an Bedeutung verloren, weitaus wichtiger ist jedoch, dass es sich bei den Kleindenkmälern – bedingt durch die einst überwiegend deutschsprachige Bevölkerung – fast ausnahmslos um deutsches Kulturgut handelt. Der Bevölkerungsaustausch aber brachte Entwurzelung und neue Traditionen mit sich und so waren Denkmäler mit deutschen Inschriften – mit Ausnahme der unter Denkmalschutz stehenden Objekte – das Letzte, was Beachtung oder gar Schutz verdient hätte. Ihren Teil Schuld am Verschwinden von kulturellem Erbe trägt natürlich auch die Kollektivierung der Landwirtschaft.

Die Landschaft wurde umgestaltet; es verschwand die Beziehungen zwischen Feldern und Wiesen und Wege gingen verloren. Einige Denkmäler fanden sich so plötzlich inmitten eines Feldes wieder. Von den Wegen, an denen sie einst standen, fehlt jede Spur.

Dass Kleindenkmäler wiederentdeckt werden und neue Beachtung finden, ist nur in besonderen Fällen einer Rückkehr des Glaubens zu verdanken. Oft werden sie nämlich von Menschen ohne jegliches Bekenntnis renoviert. Mit Sicherheit stehen aber die Suche nach Wurzeln und das Bedürfnis nach einer engeren Verbindung zu dem Ort, an dem wir leben, dahinter. Kleindenkmäler werden heute auch in Büchern vorgestellt, es werden Ansichtskarten aufgelegt und Ausstellung veranstaltet. Auch etliche Internetseiten widmen sich den Kleindenkmälern.

Im deutsch-tschechisch-polnischen Dreiländereck kann man Kleindenkmäler in ihrer

ganzen Vielfalt kennenlernen. So finden Sie in dieser Publikation nicht nur Informationen über Wegkreuze, Bildstöcke, Statuen und Kapellen in Böhmen, sondern auch über einen Dreiherrenstein und einen altertümlichen Wegweiser. Auf der sächsischen Seite sind Brunnen, Denkmäler und interessante Gruften zu entdecken. Raritäten sind auch hier zu finden, wie der beispielsweise Brotstein – einer der wenigen erhaltenen Belege für die Volksfrömmigkeit in der Gegend von Zittau.

Ein für beide Grenzregionen gemeinsame Art von Kleindenkmälern sind dagegen die Sühnekreuze. Auch Fischereigrenzsteine sind beiderseits der Grenze erhalten, jeweils einer in Hrádek und einer in Zittau.

Entdecken wir also gemeinsam das Gedächtnis in der Landschaft, in der wir leben.

SOCHA SV. VAVŘINCE V HRÁDKU NAD NISOU

Socha sv. Vavřince se nachází u Oldřichovské ulice, několik desítek metrů za železničním viaduktem. Patří mezi jednu z nejlépe zpracovaných soch v Hrádku nad Nisou. Jméno sochaře, který ji z pískovce vytesal, není známo. Text na pískovcovém soklu ale prozrazuje alespoň donátora, kterým byl v roce 1781 měštský radní a tkalcovský mistr Johann Christoph Lorenz. V místě, kde socha stojí, v minulosti z Oldřichovské ulice odbočovala stará panská cesta.

Zajímavostí památky je, že podstavec nese v zadní části letopočet 1773. I vzhledem k vzájemným proporcím podstavce a sochy se můžeme domnívat, že oba díly prtvaděpodobně původně k sobě nepatřily. Anagram, který býval ukryt v původním textu pod sochou, navíc skrýval ještě letopočet 1778. Památka byla v roce 2008 restaurována péčí Města Hrádek nad Nisou.

Na podstavci se dochoval reliéf kříže s umučeným Kristem, nesený dvěma andělky na obláčcích. Samotná socha sv. Vavřince je ztvárněna s roštem, na kterém byl světec dle legendy umučen nad žhavým uhlím. Svatý Vavřinec žil ve 3. století n. l. Je patronem knihovníků, kuchařů a koželuhů.

02

SOCHA SV. JOSEFA V HRÁDKU NAD NISOU

Socha sv. Josefa s malým Ježíšem v náručí stojí při Žitavské ulici, na samotném okraji Hrádku nad Nisou. Celý pozemek na této straně Žitavské ulice od dnešní Nádražní ulice směrem ke státní hranici patřil v době pořízení sochy hrádecké katolické farnosti.

Sochu zde nechal postavit v r. 1761 hrádecký farář Joseph Tobias Schöpfer – kněz, který stál i za rozsáhlou barokní přestavbou a výzdobou hrádeckého kostela sv. Bartoloměje.

Spodní stupeň podstavce ve tvaru trojlístku symbolizuje sv. Trojici. V kartuši na vrchním válcovitém dílu podstavce je v němčině vyvedený text „Sanct Joseph’s Rechtschaffenheit uns ein Vorbild, Mth. I.19“, česky „Počestnost sv. Josefa buď nám vzorem, Mat. I.19“.

Socha byla poprvé opravována v roce 1837 Franzem Josefem Langem, pak ještě v le-

tech 1862 Josefem Hittlem a 1924 Ignazem Daumem, tedy místními děkany nebo faráři. O těchto opravách jsou na pískovcovém podstavci zmínky. Poslední renovaci provedl v roce 2009 nákladem města Hrádek nad Nisou restaurátor Radomil Šolc.

V minulosti socha bývala schována ve stínu pěti lip a chráněna dřevěným plůtkem.

Podle pověsti je někde v okolí sochy zakopána truhlice se zlatem. Měli si ji zde v předtuše poslední bitvy ukrýt v roce 1813 francouzští vojáci. Všichni ale padli a truhlu nikdy nikdo nenašel.

Svatý Josef je považován za patrona tesařů, stavbařů a dělníků.

 [50°51'31.512"N, 14°50'20.543"E](#)

03

SOCHA SV. ANNY V HRÁDKU NAD NISOU

V Hrádku nad Nisou v minulosti stávaly dvě sochy sv. Anny. Starší, více na očích, ale dnes neexistující, bývala na Horním náměstí. Spolu s Pannou Marií a malým Ježíšem tvořily sousoší tzv. sv. Anny Samatřetí, korunující morový sloup. Ten byl postaven v roce 1714, na jaře roku 1945 byl ale odstraněn. Ze sloupu se nic nedochovalo, ale v srpnu 2017 by měl být na původním místě obnoven.

Druhá socha sv. Anny měla větší štěstí. Původní „kaple sv. Anny“ stávala mimo město u polní cesty do Václavic. Protože byla z větší části dřevěná a její stav nebyl dobrý, rozhodla rada města v roce 1918 o pořízení nového kamenného zastavení. V roce 1819 byl pořízen pískovcový podstavec, který dnes nese sousoší sv. Anny s Pannou Marií, tehdy ale s malovaným vyobrazením na plechu. Protože se měs-

to stále rozrůstalo, bylo později rozhodnuto o jejím přesunutí do dnešní polohy nedaleko nového hrádeckého hřbitova. Vysvěcena byla 23. června 1912 a byla opatřena dnes známým sousoším. Sousoší bylo vytvořeno v hořické kamenické škole. Kovaná ohrádka, která sochu obklopuje, vznikla ve stejné době jako socha.

Provedena je asi nejběžnějším způsobem v dlouhých šatech, vlasy zakrytými závojem, s knihou v levé ruce a spolu s malou figurou Panny Marie pod pravicí. Pískovcová socha je i po dvou stech letech v dobrém stavu, o její nejbližší okolí stále pečuje několik dobrovolníků. V roce 2019 byla socha renovována.

Svatá Anna je ochránkyní matek a manželství. Zvláštní ochranu drží podle křesťanské tradice nad šťastným průběhem porodu.

 [50°51'9.385"N, 14°51'34.585"E](#)

04

GRÖSSELOVA KAPLE V HRÁDKU NAD NISOU

Grösseleova kaple se nachází po pravé straně Žitavské ulice při cestě z Hrádku do Žitavy. Až do roku 2017 byla na soukromém pozemku, skryta zrakům kolemjdoucích za vysokým živým plotem. Na jaře roku 2017 byla rozebrána a do poloviny roku znovu postavena jen o 100 metrů blíže k centru města: na městském pozemku na křižovatce ulic Žitavská a Nádražní.

Grösseleova kaple (kříž) byla postavena v roce 1697 měšťanem a formanem Christophem Grösselem a jeho manželkou Elisabethou.

Celá kaple je zděná a obložená jednotlivými kamennými prvky z pískovce. V půlkruhové nische stojí dřevěný kříž, nika je rámována dvojicí bohatě profilovaných sloupů. Patky sloupů stojí na kvádrech zdobených diamantovou bosáží. Nad rovněž bohatě profilovanou římsou je půlkruhový fronton. Ve vrcholu je patka s piniovou šiškou, po stranách jsou patky zakončeny koulemi.

Ve spodní části kaple se dochovala kamenná deska s dobře čitelným nápisem, který v českém překladu zní: „Pohled člověče! Zde visí ten, před nímž se všichni snaží, a přesto nemá kam složit hlavu; abys ty mohl žít, musím já tu na kříži zemřít; ku počtě hořkých muk a smrti našeho Pána Ježíše Krista nechal tuto kapli postavit vážený pan Christoph Grössele měšťan a forman v městečku Hrádku spolu se svou manželkou Elisabethou v roce 1697, 21. listopadu“. Zajímavostí může být to, že se do dnešních dnů dochoval náhrobní kámen měšťana Christoha Grössela – nachází se v severní straně hřbitovní zdi u kostela sv. Bartoloměje.

Grösseleova kaple je velmi cennou památkou ze sklonku raného baroka. V nejbližším regionu se nachází jen jedna podobná kaple, která je menší, ale bohatěji zdobená: kaple s pietou v Kryštofově Údolí.

 [50°51'20.834"N, 14°50'30.059"E](#)

KIRSCHNERŮV KŘÍŽ V HRÁDKU NAD NISOU

Jediný z hrádeckých křížů se do dnešních dnů dochoval v původní podobě. V dobrém stavu je nejen pískovcový podstavec, ale i vlastní litinový kříž s Ukřižovaným. Najdeme jej na pravém břehu řeky, v zahradě domu č. p. 170 ve Francouzské ulici. Umístění dnes vypadá poněkud nelogicky. Vše se ale vysvětlí, když se podíváme přes řeku. Právě tady totiž ještě na začátku sedmdesátých let dvacátého století stával Ovčí most, důležitá spojnice mezi Hrádkem a Donínem. Když byl v roce 1972 otevřen most nový, kdysi hlavní komunikace k Dolnímu náměstí ztratila na významu. Kříž ale zůstal.

Z podstavce se dozvíme, že kříž nechal zřídít v roce 1863 Franz Kirschner starší. Německý text v češtině říká: Prameni naděje, školo moudrosti, oltáři smíření, buď pozdraven. Slova o naději podtrhuje reliéf kotvy, vytesaný v hlavici podstavce. Kotva je symbolem naděje jedné ze tří božských ctností: víry, naděje a lásky.

06

ZÁMECKÝ KŘÍŽ V HRÁDKU NAD NISOU

Na samém okraji města, při silnici od Grabštejna, stojí Zámecký kříž. Dnes nevíme ani proč se mu tak říká, ani kdy byl postaven. Pravděpodobně už na počátku 19. století, protože kříž najdeme na mapě Stabilního katastru z r. 1843. A název by mohl souviset s pohledem na hrad a zámek, který se v těchto místech otevírá. V Kühnově soupisu památek je zmíněn kříž u grabštejské cesty, který dnes nedokážeme lokalizovat, mohl by to tedy být náš Zámecký kříž. Pak by vznikl v roce 1801 přičiněním malíře A. Jonase z Chrastavy.

Samotná památka je velmi prostá. Pískovcový podstavec není nijak výrazněji zdobený. V čelní stěně dřívku pravděpodobně bývala umístěna deska s textem, jsou zde patrné stopy po otvorech. Na hlavici zakončené mohutnou římsou je umístěn kříž s plechovou siluetou ukřižovaného Krista. U kříže stály ještě na počátku 21. století dvě statné lípy. Nejdříve jedna

a pak i druhá musely být pro špatný stav pokáceny. Kříž samotný byl ukryt mezi nimi, zbýval z něj pískovcový základ a torzo plechového kříže, ohlodané rzí.

V roce 2003 byl Zámecký kříž, jako první počín Sdružení pro záchranu drobných sakrálních památek, obnoven. Pískovcový sokl byl očištěn, chybějící části byly nahrazeny umělým pískovcem a umě napatinovány. Novou plechovou siluetu Krista zhotovil pan Rudolf Lochman z Hrádku a malbu na něj pan Jaroslav Krúpa z Liberce (pocházející ale také z Hrádku). Kříž byl 5. října znovu požehnan správcem hrádecké farnosti P. Tomášem Genrtem za přítomnosti starosty Hrádku Martina Půty a místostarostky Hedviky Zimmermannové i starostky Chotyně Jany Mlejnecké a členů sdružení.

V roce 2019 byl Zámecký kříž znovu obnoven.

 [50°51'7.227"N, 14°51'57.219"E](#)

STUMPEHO KŘÍŽ V HRÁDKU NAD NISOU

Zajímavý kříž stojí ve Václavské ulici, naproti továrnímu areálu bývalého Bekonu. Stával za plotem zahrady rodinného domu, ale při poslední opravě kus pozemku o několika metrech čtverečných odkoupilo město a kříž je dnes v celé své kráse k prohlédnutí aniž by pohled rušil plot.

Dnes už nevíme, co vedlo Antona Stumpeho ke zřízení nové „kapličky“, jak se takovým památkám dříve také říkalo. Z textu na podstavci je patrné, že to bylo v roce 1800, jedná se tedy o jeden z nejstarších křížků v Hrádku. Z městské kroniky ještě víme o renovaci v roce 1929.

Po druhé světové válce už doba drobným památkám nepřála. Přesto se v roce 1950 našel člověk, který plechový kříž alespoň natřel a pomohl tak tomu, že se památka dochovala déle. Odezva přišla rychle, už za dva dny doma zvonili příslušníci StB, kterým se takové počínání pranic nelíbilo. Panu Sitemu se tehdy nic nestalo i díky kolegům z práce, kteří se jej zastali.

Na pískovcovém podstavci býval umístěn kříž se siluetou Ukřížovaného, vyřezaný z plechu a ručně malovaný. Zub času jej ale nemilosrdně ohlodal. V roce 2010 byla podle zbytků dochovaného plechu vytvořena jeho kopie. Moderní metodou airbrush na něj hrádecký výtvarník Viktor Beneš namaloval Krista. Ač moderní, je zpracován s velkou pokorou. Hrádecký kameník Josef Tichý se postaral o obnovu pískovce včetně původního německého textu. Český překlad zní: „Ve všech čtyřech částech světa ti, kteří v Ježíša Krista věří a jeho hořké

utrpení a umírání vidí, se neztratí.“ Pod textem je ještě doplněn letopočet vzniku křížku 1800 a jméno toho, kdo jej zřídil: Anton Stumpe.

Stumpeho kříž byl po obnově požehnán 28. září 2010, tedy necelé dva měsíce po velké povodni. K tomu se váže ještě jeden příběh. Výtvarník Viktor Beneš po povodni svoji dílnu, stojící u řeky, už ani nechtěl obnovovat. Impulsem ke změně názoru mu ale byla právě prosba o vytvoření nového kříže.

KŘÍŽ NA DLOUHÉ MEZI V HRÁDKU NAD NISOU

Hrádek nad Nisou a Chotyni spojuje na pravém břehu Nisy úzká silnice. Když tudy místní projíždějí, říkají, že jedou po Dlouhé mezi. Ještě než cesta opustí Hrádek, vystoupá na krátkou chvíli nad břeh řeky. Právě zde, na zídce zpevňující svah nad cestou, stojí křížek.

Tak jako další památky, i tato v posledních desetiletích zarůstala v houští, z kříže zbylo jen torzo. Na fotografii z šedesátých let 20. století je ale na pískovcovém podstavci ještě nepoškozený liti-
nový kříž s Ukřížovaným.

Kříž byl kompletně obnoven v roce 2012. Po očištění pískovcového dřívku se podařilo zjistit podobu původního německého textu, ve spodní části podstavce, která byla celá v zemi, se objevil i nápis, který zde nechali vytesat ti, kteří tento křížek nechali postavit. Byli to donínští sedláci, kteří tak učinili patrně z úcty a pokory před Pánem v roce 1836. V poli pod křížem se nachází německá modlitba, do češtiny přeložená Ježíši! Tys příkladem všech ctností, smiluj se nad námi.

Nový kříž stylově vychází z původního, je zhotoven z kompozitu.

09

RYBÁŘSKÝ KÁMEN V HRÁDKU NAD NISOU

Tak jako mají země své hranice, potřebovali je v minulosti i rybáři – aby na hraničních tocích bylo jasno, kde mohou lovit. K vymezení jednotlivých úseků na tocích sloužily tzv. rybářské kameny, v němčině nazývané Fischereigrenzsteine. V našem okolí bývaly čtyři, do dnešních dnů se dochovaly dva, i když ani jeden nestojí na původním místě. Jeden najdeme v Hrádku, druhý v Hartavě.

Hrádecký Rybářský kámen dnes můžeme vidět v Tovární ulici u klubovny místní organizace rybářů. Je usazen do homole z betonu a drobných kamenů a připomíná dobu před více než 450 lety. I člověka neznalého němčiny zaujme letopočet 1565. Za ním najdeme text AD 24. IVLI GREFENSTEINISCH DER WEISSBACH HEGWASSER GEGEN DEN GEBURG AVF WARTS AN BEDEN UFERN, do češtiny převedeno 1565: L. P. 24. července grabštejská hájená voda Bílého potoka je proti horám nahoru po obou březích. Pod textem jsou patrné tři lilie, známé ze znaku Jiřího Mehla ze Střelce.

Původně byl tento kámen umístěn na česko-saské hranici v místech, kterým se dodnes říká podle staré štolky Barborka. Ke klubovně rybářů se dostal až v roce 1984. Podle uvedeného textu mohli od tohoto místa proti proudu Bílého potoka lovit rybáři z grabštejského panství. Obdobný kámen stával na druhé straně hranice a oznamoval, že po proudu potoka až po soutok s Nisou jde o saský revír. Do současnosti se ale nedochoval.

Podobně byl rozdělen i tok Nisy. Památku dodnes najdeme v Hartavě na návsi, kam byl od břehů řeky umístěn kámen s nápisem: 1565. ADJ 24 JULJJ DER VON ZJTtau HEGWASSER DER NEJSSE NJEDERWARTS AN BEJDE UFFERN, česky: 1565 L. P. 24. července žitavská hájená voda po proudu Nisy po obou březích. Čtvrtý kámen stával pravděpodobně proti němu a do dnešních dnů se nedochoval.

 [50°50'57.492"N, 14°51'2.840"E](#)

CELNÍ KÁMEN V HRÁDKU NAD NISOU

Celní kámen dnes najdeme v prostoru bývalého silničního hraničního přechodu Hrádek nad Nisou – Porajów. Jde o zajímavou památku, která sem ale byla přemístěna odjinud – od jedné z cest vedoucích od Hrádku k Žitavě. Z toho, že nese číslo 3, můžeme usuzovat, že podobné kameny stávaly i u dalších cest.

Celní kámen je památkou bezesporu zajímavou. Je dokladem toho, že od dob, kdy za dopravu zboží přes hranice páni vybírali clo, se vždy našel někdo, kdo se snažil tuto povinnost obejít. V kraji Trojzemí s touto činností měli obyvatelé bohaté zkušenosti. Pašováním se živilo mnoho lidí. V průběhu doby se jen měnil sortiment zboží.

Na asi dvoumetrovém pískovcovém kvádru je text, který upozorňuje na to, že taková činnost je zakázána: „Tahlen Křižowj cesta gest s celnim zbožim prochazitj docela zapowezena.“ Stejně sdělení je nad textem v češtině uvedeno i německy.

Celní kámen pochází z 19. století. Výběrčí cla v Hrádku působili od poloviny 17. století. Přímo na hranici, kde se dnes nachází Celní kámen, ale byla celnice vybudována až roku 1858, do té doby měli celníci svůj úřad ve městě. Nová velká celnice, která zde stojí dodnes, byla postavena v roce 1932.

📍 50°52'17.561"N, 14°49'44.546"E

11

POMNÍK OBĚTEM VÁLEK V HRÁDKU NAD NISOU

V parku ve Školní ulici před budovou Základní školy Lidická se nachází pomník, který je dnes věnován památce obětí všech válečných konfliktů. Stal se místem, kde se občané scházejí, aby si připomněli konec druhé světové války (8. 5.), vznik samostatného československého státu (28. 10.), Den veteránů a ukončení první světové války (11. 11.) a také Den boje za svobodu a demokracii (17. 11.).

Pomník byl odhalen v roce 1932. O jeho zřízení se postarali členové spolku Synové domova ve světové válce a v té době měl pamětníkům i dalším generacím připomínat 253 obětí první světové války z Hrádku nad Nisou a okolních obcí. Slavnosti tehdy podle dobové fotografie přihlížely stovky lidí.

Pomník má tvar velké kamenné krychle, zakončené pyramidou ze čtyř kamenných stupňů. V původní podobě byly na třech jejích stěnách umístěny tři desky, uvádějící konkrétní jména obyčejných lidí, kteří přišli během první

světové války o život. Podle seznamu jmen je patrné, že pomník byl věnován všem obětem bez rozdílu národnosti. Samotné jméno sice o skutečné příslušnosti k národu vypovídá jen částečně, přesto se zdá, že poměr českých a německých jmen na pomníku zhruba odpovídal poměru obyvatel v Hrádku: asi 10 % příjmení bylo českých, asi 90 % německých.

Na vrcholu pomníku byl v době jeho odhalení symbol tzv. Železného kříže, spojeného původně s pruským vyznamenáním, udělovaným poprvé už v roce 1813 a pak během dalších válečných konfliktů. Kříž i desky se jmény byly po druhé světové válce sňaty a zničeny.

K rehabilitaci pomníku došlo v polovině devadesátých let 20. století, to už byl ale věnován obětem všech válek. Na jediné desce je text

PAMÁTNÍK
OBĚTEM VÁLEK
MĚSTO HRÁDEK NAD NISOU
8. 5. 1995

 50°51'17.578"N, 14°50'45.649"E

POMNÍK OBĚTEM PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY V HRÁDKU NAD NISOU

12

Pomník obětem první světové války najdeme v Hrádku nad Nisou na hřbitově na Liberecké ulici. Nachází se hned za první křižovatkou, nalevo od hlavní cesty.

Pomník je velmi prostý. Žulový kámen o výšce asi 140 cm je jen mírně opracovaný. Jediným zdobným prvkem je ustupující reliéf Železného kříže s letopočtem 1914-1918, vytesaný do čelní strany. Přístup k pomníku je vydlážděn, v rozích prostoru kolem pomníku jsou vysazeny 4 vzrostlé tůje.

U pomníku se každým rokem koná vzpomínkový akt v Den veteránů, 11. listopadu.

Mnohem zajímavějším památníkem, který připomíná oběti první světové války, je pomník v parku před ZŠ Lidická ve Školní ulici. Ten v minulosti na kamenných deskách připomínal i jména 253 konkrétních obětí.

📍 50°51'11.141"N, 14°51'44.144"E

13

POMNÍKY OBĚTEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY V HRÁDKU NAD NISOU

Pomníky obětem druhé světové války najdeme v Hrádku nad Nisou na hřbitově na Liberecké ulici. Nacházejí se nalevo od hlavní cesty v horní části hřbitova.

Na loučce mezi tújemi je v řadě umístěno pět kamenných desek z šedého a černého kamene. Největší je věnována památce 11 zemřelých lidí, kteří nuceně pracovali v hrádeckém Spreewerku, kde se za druhé světové války vyráběly zbraně. Už podle jmen je vidět, že to byli zajatci několika národností ve věku od 16 do 60 let. Na desce nahoře nápis OBĚTI NACISMU V R. 1940 – 1945, se sovětskou pěticípou hvězdou. Pod ním jsou uvedena jména obětí a jejich věk.

Napravo od prostřední desky je jedna menší, která připomíná první oběť druhé světové války na Hrádecku. Už 17. září 1938 zemřel při ostraze města devětadvacetiletý voják Rudolf Zárybnický, hrádecký Čech. Den předtím večer spolu s Josefem Roubíčkem střežil železniční trať a úsek mezi Žitavskou a Oldřichov-

skou ulicí. Když zaslechli šramot v kukuřici, šel Josef Roubíček obhlédnout okolí. Protože nic nezjistil, zašel do nedalekého strážního domku. Zanedlouho se ozvaly výstřely. Ještě živý Zárybnický vypověděl, že se nestihl bránit, protože byl přepaden ze zadu třemi německými hovořícími lidmi. I když se na místo brzy dostavili lékaři a Rudolf Zárybnický byl převezen do liberecké nemocnice, druhý den v ní skončil.

Na hřbitově najdeme ještě řadu dalších hrobů, ze kterých vyčteme, že souvisejí s druhou světovou válkou. Například hrob rodiny Winternitzů při pravé hřbitovní zdi připomíná, že prakticky celá tato židovská rodina byla vyvražděna během druhé světové války. Před ní jí v Hrádku patřila líkárka a palírna.

I po skončení války přibývaly její oběti. Chlapec Otto Miller nalezl nedaleko náměstí pancéřovou pěst, která vybuchla. Na následky zranění 21. 5. 1945 zemřel.

 [50°51'11.933"N, 14°51'48.625"E](#)

POMNÍK FRANTIŠKA JOSEFA I. V HRÁDKU NAD NISOU

Nenajdeme v Čechách mnoho pomníků, které by připomínaly rakousko-uherské mocnáře. Po vzniku republiky v roce 1918 musely zmizet. Ten v Hrádku nad Nisou je jednou z mála výjimek, byť jde o památku nově obnovenou. Příběh pomníku je ale nesmírně zajímavý a dokládá, jakými zvraty bylo minulé století zmítáno.

V roce 1908 monarchie slavila šedesát let panování císaře Františka Josefa I. Vznikala řada pomníků a staveb budovaných ku cti císaře. V Hrádku nad Nisou byl na tehdejší Střelecké louce, dnes v městském parku, postaven mohutný pískovcový kámen a do něj vsazena deska s textem Pamětní kámen – Císařský jubilejní dub – 1848–1908. Za účasti stovek lidí byl za pomníkem vysazen malý stromek. Ze stromku je dnes mohutný dub, který přečkal všechny dějinné změny.

V duchu prvorepublikového nařízení našel po roce 1918 pomník nový význam. Věnován byl otci turnerů F. L. Jahnovi a tak vydržel až do konce druhé světové války.

Další změna byla po válce pochopitelná. 5. července 1946 byla do pomníku vsazena nová mramorová deska se sokolským znakem a nápisem „Památce svého náčelníka Josefa Jireše, řídícího učitele, národního a sokolského pracovníka umučeného v Osvětimi. Těl. jednota Sokol Hrádek n. Nisou.“ Josef Jireš působil mezi oběma válkami v Hrádku nad Nisou a v sousední Chotyni. Bohužel, v dalších letech upadl Sokol v nemilost, až byl v roce 1956 komunisty rozpuštěn. Poměrně krátce po druhé světové válce tak byla odstraněna i deska věnovaná českému vlastenci.

Pískovcový kámen však v parku zůstal. Po roce 2000 se město přihlásilo k obnově drobných památek. Každým rokem je opravena alespoň jedna. V roce 2009 byl obnoven i pomník v parku. Volba padla na původní věnování Františku Josefovi I. Drobná tabulka nicméně stručně připomíná celou historii pomníku. Portrét císaře zhotovil Ing. Arch. Miloslav Heřmánek.

PAMĚTNÍ DESKA LEGIONÁŘI NOVOTNĚMU V HRÁDKU NAD NISOU

Bronzovou pamětní desku legionáři Josefu Novotnému, střelci 6. pluku Hanáckého, najdeme u hlavního vchodu do staré původní budovy Základní školy T. G. Masaryka v Komenského ulici, tedy tehdejší české školy. Zajímavý a smutný je nejen příběh Josefa Novotného, ale i samotné desky.

Pamětní deska má rozměry 45 × 65 cm. Nese text:

ABY NÁROD SVOBODNĚ ŽIL!
JOSEF NOVOTNÝ Z DONÍNA, STŘelec 6.
PLUKU RUSKÝCH LEGIÍ
BOJOVAL U BACHMAČE A PADL NA SIBIŘI
U MARIANOVKY 25. V. 1918.
PĚČÍ: JEDNOTY ČS. OBCE LEGIONÁŘSKÉ
V HRÁDKU N/N 29. V. 1938

Odhadena byla třikrát. Poprvé jako připomínka dvaceti let od smrti Josefa Novotného, 29. 5. 1938 za účasti legionářů, žáků školy a zástupců českých společností. Na začátku války musela být pochopitelně sundána. Podařilo se jí ale ukrytí, a tak mohla být po skončení války opět vrácena na původní místo. Stalo se tak 4. 5. 1947. Připomínat v letech budování socialismu legionáře ale nebylo možné. Deska byla opět sundána. Památka Josefa Novotného byla opět připomenuta po sametové revoluci. Deska byla ale považována za ztracenou, o čemž bylo několikrát psáno v místním tisku. Po jednom z článků v Hrádecku, který vznikl z vyprávění příbuzného pana Josefa Novotného v březnu 2005, se ale přihlásil člověk, který tvrdil, že desku podobnou popisu našel na zahradě jednoho z domů v Doníně. A skutečně to byla ona. Na budově školy je tedy v současnosti původní deska, neznámým člověkem zachráněná, šťastně nalezená a potřeťí vrácená na budovu školy.

Josef Novotný se narodil ve Veselici u Jičína poblíž Libáně v roce 1890. Do Hrádku přišel před první světovou válkou v roce 1911 nebo 1912. Pracoval v továrně Cosmanos (později Praga), byl kovářem. V Hrádku se i oženil. Když přišla za 1. světové války mobilizace, odešel do války. Po třínedělním vojenském kurzu šel na frontu, rovnou do Ruska v uniformě rakousko-uherské armády. Odtud přeběhl k Rusům a nechal se zajmout. Po vzniku české zahraniční legie bojoval na ruské straně proti Rakousku.

Josef Novotný padl u Marianovky v r. 1918, když už se spolu s ostatními legionáři vraceli z války vlakem do Vladivostoku. Bolševici vlak zprepadli, ten zastavil, a Josef Novotný byl při boji zastřelen.

 [50°51'23.710"N, 14°50'32.999"E](#)

MÜLLEROVA HROBKA V HRÁDKU NAD NISOU

Stranou zájmu lidí se v Hrádku nad Nisou skrývá památka, která svému účelu sloužila jen krátce. Říká se jí krátce hrobka. Najdeme ji mezi zahrádkami u sídliště Pod Tratí a železnici, ukrytý pod vzrostlými stromy.

Hrobku nechal postavit v roce 1923 továrník Fridrich Müller pro svou zemřelou manželku Gertrudu Müllerovou a dítě, které rovněž zemřelo při porodu. V třicátých letech minulého století v době krize musel Müller firmu prodat a odstěhoval se do Německa. S sebou vzal i ostatky své první ženy a dítěte. Od té doby je hrobka prázdná.

Fridrich Müller byl synem Hermana Müllera, který v Hrádku vlastnil apretovnu a barvírnu - provozy byly v areálech někdejší Kolory v Tovární ulici.

Stavba má téměř čtvercový půdorys, který narušují jen schody na severní straně, vedoucí do podzemí. Střechu, připomínající kopuli, kryjí zbytky měděných plechů. Postavena je ve stylu art deco.

Hlavní vstup je na jižní straně objektu a vedou k němu tři stupně. Ohraničen je dvěma vysokými sloupy a uzavřen je kovanou pěkně zdobenou mříží, která se kupodivu dochovala do dnešních dnů. Do hlavního prostoru proniká světlo 6 úzkými obdélníkovými okny, třemi po východní a třemi po západní straně. Z hlavní síně hrobky je v podlaze rovněž vstup do podzemí. Prostor je uzavřen při stěnách plochým stropem, který se nad středem místnosti otevírá do kopule.

Před objektem je betonová nádrž, která měla dotvářet atmosféru místa. Napájena je pouze dešťovou vodou.

Stav hrobky v současnosti není dobrý. Střechou zatéká, částečně chybí střešní krytina. Výplně oken jsou vytlučené, v kopuli nad hlavní síní zeje velká díra. Zdobné prvky nad hlavním vstupem jsou již bez fasády a erozí podléhá i cihelné zdivo.

STEINHOFERŮV KŘÍŽ V HRÁDKU NAD NISOU – DONÍNĚ

Jednou z mála drobných památek v místní části Donín je pískovcový podstavec s poněkud netradičním umístěním: je zazděn do nároží domu č. p. 80 v Hladké ulici. Spolu s Bernertovým křížem daleko v polích nad zástavbou a památkově chráněnou Pietou po pravé straně silnice do Chotyně vlastně jedinou.

Asi 120 cm vysoký pískovcový kvádr je částečně zazděn do obloukového nároží domu. Jedinou ozdobou je zapuštěné nápisové pole s nadvakrát ustupujícím okrajem – po svislých stranách rovným, po vodorovných vedeným v oblouku. Text v poli je špatně čitelný, patrný je rok zřízení památky: 1800. Co bylo důvodem zřízení památky už dnes nevíme.

Kříž nechal v roce 1800 postavit Mathias Steinhof v zahradě domu č. p. 80. Dům tehdy patřil Antonu Seidemannovi. V roce 1927 byl dům přistavován a tehdy byl kříž přemístěn do dnešní polohy v nároží domu.

Ve farním soupise památek je uváděn jako Schwertner Kreuz. Nesl železný kříž s malovanou postavou Krista na plechu.

WOHLMANNŮV KŘÍŽ NA DOLNÍ SUCHÉ

Wohlmannův křížek se nachází v horní části obce Dolní Suchá u luční cesty odbočující vlevo ze silnice k Jítravě. Je jedinou dochovanou drobnou památkou v této části Hrádku nad Nisou. Další dvě už v současnosti neexistují.

Dnešní poloha kříže nedaleko silnice je nová. Památka sem byla přemístěna v roce 2014 z místa asi 10 m vzdáleného ve směru luční cesty. V původním místě byl kříž narušován vzrostlými stromy. Před obnovou zbývala z památky jen zanedbaná a otlučená pískovcová část.

Kříž postavil Josef Wohlmann se svoji manželkou Marií Annou, za přičinění dalšího příbuzného Franze Strobacha, v roce 1865. Naproti kříži bývala hospoda, která ale byla v sedmdesátých letech 20. století zbourána.

Informace o zřízení křížku se dozvídáme z pískovcového soklu. Na dřívku se nachází jen nápisové pole se špatně čitelným textem. Hlavice je zdobená bohatou římsou, z čelní strany obloukovitě prohnutou. Na pískovcový podstavec byl v roce 2014 při obnově umístěn kompozitový kříž s ukřížovaným Kristem a štítkem s nápisem Laudate Jesu Christi.

MORDKIEFER NA DOLNÍM SEDLE

Mordkiefer, česky poněkud kostrbatě Vraždivou borovici, najdeme nedaleko skály Podkova, vlevo do červeně značené turistické stezky k Tobiášově borovici. Místo připomíná událost z roku 1850, kdy opodál došlo k vraždě osmnáctileté Kathariny Pietsch z Hrádku nad Nisou.

Tělo dívky našel 13. prosince lesník Josef Hub. Hruď měla propíchnutou dýkou. Lidé v Hrádku měli o pachateli celkem brzy jasno. Franz Zehkorn, který byl dívčiným snoubencem, byl řadu dní nezvěstný. Mělo se za to, že uprchl. Vrah se ale jen ukrýval, jak se ukázalo o tři měsíce později, kdy ho svědomí dohnalo. Byl nalezen oběšený ve stodole č. p. 41 v Loučné. Podle dobových článků, kterých se po takové události vyrojila řada, šlo o vraždu ze žárlivosti.

Dnešní podoba památky je novodobá. V devadesátých letech 20. století ji obnovil spolek Patron – spolek přátel drobných památek Jizerských hor, stejně jako Pekařův a Landvašský kříž na hřebeni Lužických hor. Dokonce ani borovice není původní. Nejstarší připomínkou události byla do kůry stromu vyrytá lidská lebka doplněná heslem „Memento mori“ – „Pamatuj na smrt“. Údajně jej vyryl nějaký rakouský vrchní kontrolor finanční stráže, denně obcházející hranici, kterému se zželelo tragického osudu zúčastněných.

Dnes na borovici najdeme krucifix s nápisem Memento Mori. Pod ním jsou umístěny dva štítky. Jeden s českým textem „Zde na

tomto místě byla kolem r. 1850 nalezena dívka z Loučné u Hrádku, zastřelená jejím milencem, dolnosedleckým hraničním strážným, který poté zabil i sám sebe.“ Druhý pak opakuje totéž v němčině.

Jak je vidět, příběh přímo na borovici je popsán jinak. Podle již zmíněných článků se ale přikláníme k výše popsané verzi.

JAUTZEHO KŘÍŽ V OLDŘICHOVĚ NA HRANICÍCH

Oldřichov na Hranicích je poprvé připomínán v roce 1287. Jeho dominantou je kostel sv. Josefa. Neznalí budou překvapeni, když zjistí, že obec je státní hranicí rozdělena na dvě části. A kostel, ten už stojí v té polské, která se dnes jmenuje Kopaczów.

V Oldřichově na Hranicích je jen jediná drobná sakrální památka, kterou nechal postavit rychtář Josef Jautze.

Informace o křížku jsou poměrně skoupé. V okolí Hrádku jde o jednu z nejhezčích drobných památek. Na pískovcovém základu je hlavním motivem reliéf scény z Lukášova evangelia, zachycující modlitbu v zahradě Getsemanské. Nad Ježíšem je kalich utrpení, symbolizující zápas Krista, který se potí krví a prosí Boha Otce, aby od něj odňal tento kalich. Zobrazení jablka je odkazem na první rajskou zahradu. Někdy je to také popisováno i jako pokušení Krista, kde se projevuje jeho lidství a tedy i strach a tak prosí Boha, jestli by ho této zkoušky zbavil a „odňal ten kalich“. Z boků podstavce jsou reliéfy Panny Marie a sv. Jana, kteří stáli při ukřižování Krista pod křížem. Všechny reliéfy jsou sice z dílny lidového umělce, ale zpracované do nejmenších detailů.

Kříž se původně nacházel u cesty, asi 80 metrů východně od nynějšího umístění. Cesta byla v sedmdesátých letech 20. století rozorána. Tehdy se památka ocitla uprostřed pole, kde trpěla nejen rozmary počasí, ale i vandalismem. V roce 2011 byla pískovcová část kříže

– za pomoci skupiny cizinců trávících v Hrádku nad Nisou část prázdnin s Libereckou občanskou společností – přestěhována do polohy u silnice. Všechny kamenné díly byly následně opraveny, byly doplněny chybějící části, podařilo se zrekonstruovat i část textu. Na pískovec byla osazena replika kovového kříže.

SMÍRČÍ KŘÍŽ VE VÁCLAVICÍCH

Smírčí kříž ve Václavicích se nachází nalevo od cesty vedoucí od hlavní silnice ke hřbitovu, jen několik metrů od hřbitovní zdi.

Smírčí kříž ve Václavicích je údajně památkou z dob třicetileté války. Podle pověsti je pod ním pohřben padlý švédský generál. Patrně nikdo nenajde odvahu pravdivost pověsti ověřit. Faktem ale je, že na prostranství na hřbitově stával kostel. Ten původní byl údajně pobořen právě za třicetileté války. Až v dalším století si václavičtí postavili kostel nový, jehož patronem byl, stejně jako u původního svatostánku, sv. Jakub apoštol. Ani ten se ale nedochoval. Zbořen byl v roce 1976 pro špatný stav. V roce 2019 byly na hřbitově odhaleny jeho základy. Do dnešních dnů se dochoval ještě původní oltářní obraz, který visí v hrádeckém kostele sv. Bartoloměje, pozdně gotická křtitelnice a dřevěný sloupek, kdysi podpírající emporu, obojí k vidění v hrádeckém muzeu Brána Trojzemí.

Smírčí kříž je značně zvětřalý, není na něm ani žádné znamení. Kromě zmíněné pověsti zůstává původ smírčího kříže zahalen tajemstvím. Kříž je asi 102 cm vysoký a 65 cm široký.

V nejbližším okolí se nachází ještě smírčí kříže v Chotyni, ve Zdislavě a v Kunraticích.

📍 [50°51'23.735"N, 14°54'48.708"E](#)

ŠKOLNÍ KŘÍŽ VE VÁCLAVICÍCH

Hned několik václavických drobných památek jejich stavitelé umístili na místa, která mají moc přitahovat k dalším a dalším návštěvám. I člověk, kterého staré kříže a boží muka u cest neoslovují, nebo si od symbolů víry uchovává odstup, zůstává na těchto místech stát se zatajeným dechem. Jednou z takových drobných památek je Školní kříž, schovaný pod dvěma lípami na křižovatce dvou polních cest.

Jen o něco výše, než stával václavický kostel sv. Jakuba apoštola, 300 metrů severně od hřbitova, byl v roce 1788 postaven kříž, jehož přízvisko se traduje. Dnes nevíme, proč se mu říká Školní. Škola ve Václavicích je doložena už v 17. století. Událostí, kterou zaznamenávají písemné prameny, byla koupě nové školní budovy v roce 1864. Největší sláva ale přišla v roce 1898, kdy si václavičtí pro své děti postavili novou budovu, od začátku projektovanou pro účely vzdělávání. Dávno už se v ní neučí, ale nedaleko od míst, kde na hřbitově býval

kostel, stojí dodnes. Před zkázou ji zachránila rekonstrukce a přeměna na nítárnu. Jestli nejstarší školní budova měla nějakou souvislost se Školním křížem, už se asi nedozvíme.

Na poměrně stroze opracované pískovcové části památky najdeme jen letopočet 1788. V roce 2016 se na ni vrátil alespoň kříž s Kristem. Žehnáni památky při hrádecké pouti v srpnu 2016 předcházela oprava poškozených částí pískovce a osazení nového kříže.

O tom, že drobné sakrální památky mohou být někomu stále trnem v oku, ať už z neznalosti nebo z nenávisti, svědčí to, že samotný kříž musel být umístěn nadvakrát. V roce 2015 zde po osazení vydržel jediný den. Stačilo pár hodin, aby si ho vyhlédl neznámý vandal, a zničil jej. Napodruhé ale snaha o návrat další památky do krajiny vyšla. Opravený křížek byl požehnan hrádeckým farářem Radkem Vašínkem.

23

THIELŮV KŘÍŽ VE VÁCLAVÍCÍCH

Thielův kříž najdeme u zeleně značené turistické stezky, ve svahu nad levým břehem Václavického potoka. V roce 1865 jej nechal postavit Franz Thiele ze statku č. p. 26.

Mohutný pískovcový podstavec, nejvyšší v širokém okolí, nese stejně vysoký kříž z prostých ocelových pásů a odlitou postavou ukřižovaného Krista. Vrchol kříže je ve výšce 6 metrů nad zemí!

Na válcovém dřívku podstavce je v oválné kartuši vytesán biblický citát, pod ním na soklu jméno stavitele a letopočet vzniku. Na soklu najdeme ještě zmínku o obnově památky v roce 1876. Zajímavá je hlavička podstavce, zdobená na čelní straně reliéfem piety.

Kříž se dnes nachází pod dvěma vzrostlými smrky, jen několik desítek metrů od ruin bývalého statku č. p. 26. Rodový majetek si mezi sebou předávaly generace Thielů. Těm se v jejich hospodaření dařilo a patrně byli mezi ostat-

ními obyvateli vážení. Z generace na generaci si předávali funkci rychtáře a po i zřízení obecních samospráv pracovali ve vedení obce. Prvním jmenovitě známým rychtářem z rodu Thielů byl Daniel, který se ve Václavíci objevuje v roce 1736. Když v roce 1786 zemřel, stal se rychtářem jeho syn Johan Josef. Ten měl čtyři syny a nejstarší, který měl jméno po otci, se opět ujal funkce rychtáře. Druhorozený Andreas začal hospodařit na statku č. p. 26. Na přelomu 19. a 20. století už Thielovi bydleli ve Václavíci v 23 domech a statcích. Starali se o pole, ale byli mezi nimi i řemeslníci.

Mnohaletá rodinná vazba k vesnici a ke krajině byla přerušena až druhou světovou válkou. Thielovi museli, stejně jako většina dalších sudetských Němců, odejít pryč. Dnes jejich slávu připomíná právě jen kříž Franze Thieleho a několik náhrobků na hřbitově. Z rodového statku zbylo jen pár zbytků zdí.

 [50°51'11.763"N, 14°55'11.921"E](#)

WOHLMANNŮV KŘÍŽ VE VÁCLAVICÍCH

Wohlmannův kříž dnes najdeme v polích nad Wohlmannovým statkem, č. p. 35. Pěšky se k němu dostaneme pohodlně po cestě, která odbočuje vpravo z hlavní silnice do Chrastavy. U kříže ale cesta končí. Nebývalo tomu tak vždy, kdysi tudy bylo možné pokračovat až do Bílého Kostela. Přesto se zdá, že krajina si cestu pamatuje. Dnes se v jejím směru od Wohlmanna kříže otevírá pohled k symbolu Libereckého kraje, Ještědu.

Jak název památky napovídá, kříž byl postaven Franzem Wohlmannem, a to v roce 1871. Wohlmannům patřil statek, kolem kterého k památce přicházíme. Jak kříž, tak statek, se ještě v nedávné minulosti nacházely v troskách. Jednotlivé kamenné části památky byly rozeseté po okolí, vlastní kříž se nedochoval.

S rokem 2015 přichází naděje. Statek má nového majitele Matouše Kirschnera, který se jej snaží postupně obnovit. Statek ožívá nejen po stavební stránce. Ruku v ruce s opravami jde i „duchovní obnova“ místa. Matouš Kirschner neváhal bádát v archivech, hledat dokumenty ke statku. A také pátrat po Wohlmannově rodině, která Václavice nuceně opustila po druhé světové válce. Úsilí bylo úspěšné, i když dopis dorazil krátce po úmrtí posledního majitele. Nový majitel statku je ale v kontaktu alespoň s jeho potomky. Statek se otevírá veřejnosti. Konají se zde řemeslné workshopy, ale také sobotní bohoslužby.

Je proto logické, že byl obnoven také Wohlmannův kříž. V roce 2016 byl pro památku vybetonován nový základ, existující části byly znovu sestaveny, doplněny, a 30. října byl osazen i litinový kříž, nesený na místo v průvodu tvořeném hlavně obyvateli Václavic. Asi už navždy zůstane kříž symbolem doby, kdy byly památky v krajině ničeny. Svědkem je deska s textem, jejíž dochované části byly jako mozaika vyskládaný na původní místo památky.

Zajímavý je i příběh obrácený, tedy ten, který vypráví o ničení památky. Podle pamětníka sloužilo pole ve směru cesty od Bílého Kostela jako vzletová dráha pro práškovací létající stroje „Čmelák“. V místě, kde pole začalo klesat a letadla zde nabírala výšku, stál ale kříž a kolem něj lípy. Kříž byl tedy rozvalen, lípy pořezány. Lípám je ale vlastní neobyčejná vitalita. Znovu obrazily. O tom, že příběh bude pravdivý, svědčí to, že stromy po obou stranách kříže jsou tvořeny mnoha úzkými kmeny.

Wohlmannův kříž je památkou se zajímavým příběhem. Místo, kde jej původní majitel postavil, má navíc neobyčejné kouzlo. Vystoupejte po staré cestě k němu a rozhlédněte se do krajiny! Není se co divit, že zde původní majitel statku a stavitel kříže jistě často spočinul a nepochybně s vděčností děkoval Pánu.

25

SCHOLZEHO KŘÍŽ VE VÁCLAVICÍCH

Scholzeho kříž stojí po pravé straně silnice z Václavic do Chrastavy u křižovatky s účelovou komunikací mířící k Pekařce. V těchto místech najdeme v katastrálních mapách rozhraní území Václavic, Bílého Kostela a Vítkova.

Pískovcový základ památky je strohý. Z německého textu na podstavci se alespoň dozvídáme, že kříž nechal postavit Florian Scholze v roce 1852. A také to, že stejně jako většinu obyvatel Václavic jej živilo zemědělství – sedlák Scholze žil v domě č. p. 55 (dnes zhruba v místech č. p. 136)

Největší pískovcový kvádr nese ještě německý text, místy těžko čitelný. V českém překladu říká: „Bože, ty útěcho nebohých lidí. Bože, jsi naše útočiště v tomto životě, setrvej s námi se svou silou, pokoj nám dej“.

Pískovcová část kříže byla až do roku 2003 ukryta v křoví. Tehdy byla památka obnovena

péčí Sdružení pro záchranu drobných sakrálních památek. Kámen byl vyspárován, byly doplněny otlučené rohy a od podstavce byla odhružena zemina. Až tehdy po letech opět spatřil světlo světa text o zřízení památky. Na vrchol byl osazen rovněž strohý kovaný kříž, zhotovený Petrem Sokolíčkem, kovářem z Václavic. Po obou stranách památky byly tehdy vysazeny mladé jilmy, stromy, pomalu mizející z naší krajiny díky šířící se nemoci grafioze. V posledních letech se poměrně úspěšně daří vracet jilmy do krajiny, stejně jako se daří zachraňovat drobné památky. Místo, kde se nachází Scholzův kříž, má kromě této symboliky ještě jednu velkou přednost: je odtud nádherný výhled do krajiny s Ještědem na jedné straně a vrcholky Lužických hor na straně druhé.

📍 [50°50'27.574"N, 14°56'33.514"E](https://www.google.com/maps/place/50°50'27.574)

SOCHA PANNY MARIE NEPOSKVRNĚNÉ VE VÁCLAVICÍCH

Socha Panny Marie Neposkvrněné je jednou ze čtyř václavických soch. Najdeme ji při zeleně značené turistické stezce ve svahu nad levým břehem václavického potoka.

Sochu, která je dílem neznámého, ale poměrně zručného kameníka, pořídil 22. dubna 1802 václavický sedlák A. T. Schubert. V průběhu následujících desítek let ji ještě dvakrát někdo opravoval, jak svědčí letopočty drobně vytesané do kamenného podstavce. Poprvé v roce 1867 Wenzel Wagenknecht, podruhé někdo neznámý v roce 1919.

Následující století, a hlavně doba po druhé světové válce, ale památkám s církevní tematikou nepřála. Nevšímavost a vandalismus se podepsaly i na václavické Panně Marii. Neznámo kde skončila Mariina hlava, otlučené byly i další části sochy i podstavce, texty prakticky nečitelné. Nejspodnější část podstavce se postupně ocitla až pod půlmetrovou vrstvou hlíny.

Záchrana sochy přišla v roce 2013. Památku, včetně nově vymodelované hlavy, restauroval Josef Tichý z Hrádku.

Panna Marie Neposkvrněná se často označuje jako Immaculata. Označení vzniklo z latinského sine macula, což znamená bez poskvrny. Podle římskokatolického církevního učení byla Panna Marie počata v lůně své matky – svatě Anny – bez poskvrny dědičným hříchem. V roce 1854 bylo toto učení papežem Piem IX. dokonce vyhlášeno jako jedno z dogmat, tedy jako tvrzení, o kterém se nepochybuje. Většina ostatních církví jej ale neuznává.

Tvrzení o neposkvrněném učení Panny Marie římskokatolická církev ale uznávala už od středověku. Výtvarné zobrazení Immaculaty se tak objevuje už od 16. století. Nejčastěji při něm Panna Marie stojí na glóbu nebo srpku měsíce, nohama zašlapává hada, symbol dědičného hříchu. Takto je zobrazena i václavická Immaculata.

SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO VE VÁCLAVICÍCH

27

Sochu sv. Jana Nepomuckého najdeme ve Václavících po levé straně pravotočivé zatáčky silnice do Chrastavy. Spolu s opraveným domem č. p. 235 tvoří jeden z malebných koutů Václavic.

Pískovcovou sochu nechal vyrobit v roce 1855 Josef Scholze, jak se můžeme dozvědět z textu na podstavci. O něco výše se dozvíme ještě to, že byla v roce 1911 opravena. V hlavním poli se pak nachází německy psaná modlitba k sv. Janu Nepomuckému.

Samotná socha sv. Jana Nepomuckého je vyvedena obvyklým způsobem: světec je zobrazen v obleku kanovníka s biretem na hlavě. Svatozáří chybí obvyklých pět hvězdiček, které se nedochovaly. V ruce drží krucifix a také palmovou ratolest, symbol vítězství.

Jan z Pomuka, uctíváný jako svatý Jan Nepomucký, byl ve 14. století generálním vikářem pražského arcibiskupa. Je mučedníkem katolické církve a jedním z českých zemských patronů.

Jan z Pomuka byl spolu se třemi dalšími muži zajat 20. března 1393 králem Václavem IV. Hlavním důvodem byl nejspíše spor o jmenování opata kladrubského kláštera, se kterým měl král jiné úmysly. Všichni zajatí muži byli vyslýcháni a mučeni. Jan mučení nepřežil a jeho tělo bylo vhozeno do Vltavy. Až 17. dubna jej našli rybáři. Tělo pak pohřbili křížovníci s červeným srdcem (cyriaci) v kostele sv. Kříže. Podle legendy, která je známá hlavně z Kroniky české Václava Hájka z Libočan, byl Jan Nepomucký důvěrníkem a zpovědníkem

královny Žofie. Umučen měl být proto, že nechtěl prozradit zpovědní tajemství.

Legenda o Janu Nepomuckém začala být známější ve druhé polovině 17. století. Svatořečen byl Jan Nepomucký ale až v roce 1729. Jeho kult se pak začal šířit velice rychle. Dnes jeho sochu najdeme na mnoha místech naší země, především pak na mostech.

Zajímavý je příběh stavitele památky Josefa Scholzeho. Do Václavic přišel v roce 1812 poté, co procestoval velký kus Evropy. V roce 1839 postavil dům č. p. 235, u kterého dnes stojí socha sv. Jana Nepomuckého. Rok 1842 byl velmi suchý. Tehdy Josefa Scholzeho napadlo využít větrného návrší nad Václavicemi a postavit zde větrný mlýn. Kámen na stavbu brali z míst nedaleko domu č. p. 235 a v roce 1843 se ve mlýně mlelo první obilí. Čtyři roky na to byl mlynářem Josefův syn Filip. V roce 1855 vzniká socha sv. Jana Nepomuckého. Josef Scholze se k ní ale chodil poklonit jen pět let. 25. července 1860, v den václavické pouti ke sv. Jakubovi, jej v noci utloukla pomatená sousedka Teresie Wollmanová. Josef Scholze druhý den skonal. Filip, nejstarší ze sedmi Josefových synů bez otcovy pomoci na mlýn nestačil a začal jej pronajímat. U mlýna pak ještě fungvalo peklářství, které se později přesunulo do domu č. p. 235. Na konci 19. století se již ve mlýně nemlelo. V sedmdesátých letech 20. století z něj stálo jen obvodové zdvo. Tehdy jej koupili manželé Fantovi, kteří jej zachránili. Dnes slouží budova mlýna jako rekreační objekt.

28

WAGNERŮV KŘÍŽ VE VÁCLAVICÍCH

Wagnerův kříž patří mezi několik málo památek, které dnes najdeme na jiném místě, než je umístili jejich stavitelé. Nachází se po levé straně silnice do Chrastavy, na rozcestí před č. p. 204. O historii křížku nevíme víc, než lze vyčíst z kamene: v roce 1811 jej nechal postavit Josef Wagner.

Tato drobná památka ležela léta ukrytá v houští ve svahu u silnice, asi 80 metrů před nynějším stanovištěm. Rozvalené pískovcové části byly už z většiny zasypány, takže objevena byla víceméně náhodou. To ale není v kraji severních Čech nic zvláštního. Napínavější je příběh novodobý.

V roce 2007 byl na původním místě členy Sdružení pro záchranu drobných sakrálních památek zhotoven nový základ a na něj byly pískovcové části znovu umístěny. Ještě než byla

obnova památky dokončena, neznámý vandal ji opět povalil. Členové sdružení památku znovu postavili, ukotvili a nechali vyrobit i nový pískovcový kříž. Osud ale k památce nebyl úplně milosrdný: v roce 2009 při větrné bouři spadl poblíž rostoucí jírovec přímo na ni a opět ji poškodil.

Na jaře roku 2015 byly potřetí započaty práce na obnově Wagnerova křížku. Nový základ byl ale vybudován na rozcestí, takže křížek mají dnes kolemjdoucí na očích. Všechny pískovcové části byly znovu opraveny, byl obnoven i obtížně čitelný německy psaný text.

Před poutní mší ke sv. Bartoloměji v Hrádku nad Nisou, v neděli 30. srpna 2015, požehnal nově opravené památce hrádecký farář Radek Vašínek.

 [50°51'2.253"N, 14°55'40.715"E](#)

29

SOCHA SV. JOSEFA VE VÁCLAVICÍCH

Socha sv. Josefa je jednou ze tří soch, které se nacházejí v obci Václavice. Je ale sochou nejmladší, zhotovenou až v roce 2016. Dnes se nachází před č. p. 34, na rozcestí po pravé straně hlavní silnice do Chrastavy, nedaleko Václavického potoka. Než byla památka obnovena, stála zapomenutá v zahradě domu č. p. 204, přímo naproti rozcestí, na druhé straně hlavní silnice.

Původní socha dávno zmizela, stejně tak i cesta, u které stála. Dochoval se jen pískovcový podstavec. Lidé kolem sochy kdysi úvozovou cestou dopravovali kámen z Valentinova kamenolomu. Jak prozrazuje text v kameni, památka byla postavena z pozůstatosti Valentina Thiela v roce 1887. Valentin Thiel byl tedy pravděpodobně majitelem onoho lomu. Se zánikem lomu a cesty se socha ocitla na zahradě, stranou zraků kolemjdoucích. Současní majitelé pozemku ale souhlasili s jejím přesunem

na nové místo. Tím její obnova nabrala nového rozměru, opět se u ní mohou kolemjdoucí na chvíli zastavit. Obnovena byla nejen socha, ale i její pískovcový podstavec. Text na něm je krátkou modlitbou. V překladu zní Sv. Josefe, přimlouvej se za nás.

Autorem nové sochy je akademický sochař Michal Moravec z Hořic. Ač má za sebou desítky děl, která jsou zastoupena v mnoha galeriích, ale také na veřejných prostranstvích po celém světě, pro Václavice sv. Josefa ztvárnil za cenu materiálu.

Socha s podstavcem byla obnovena v roce 2016 úsilím Matouše Kirschnera z nedalekého Wohlmannova statku. Sochu zakoupila Brána Trojzemí. Památka byla znovu požehnána 30. října.

Svatý Josef je považován za patrona tesařů, stavbařů a dělníků.

📍 50°50'58.461"N, 14°55'43.747"E

POMNÍK OBĚTEM 1. SVĚTOVÉ VÁLKY VE VÁCLAVICÍCH

30

Pomník obětem první světové války z Václavic najdeme na václavickém hřbitově. Za prostranstvím, na kterém se nacházel kostel sv. Jakuba apoštola, napravo od někdejší márnice, je ve stínu stromů ukryt největší válečný pomník na Hrádecku. Je vystavěn z velkých kamenů do výšky bezmála 3,5 metru.

Na lesklých černých deskách jsou uvedena jména 54 mužů z Václavic a Uhelné, kteří odešli bojovat na fronty 1. světové války a svůj domov už živi nespátřili. Někteří z nich mají na václavickém hřbitově alespoň místo svého posledního odpočinku. Hroby padlých se nacházejí hned nalevo od pomníku.

📍 50°51'25.740"N, 14°54'52.246"E

KŘÍŽ NA UHELNÉ

V začátku osady Uhelná nad Václavicemi najdeme litinový kříž na pískovcovém podstavci. Dříve stával na rozcestí, kde se cesty dělily do Václavic a do Hrádku nad Nisou. Dnes, s přibližující se jámou pískovny, je cesta do Hrádku dávno zrušená a i do pískovny už je to jen coby kamenem na párkrát dohodil.

O kříži toho mnoho nevíme. Číslice vytesané do podstavce hlásají, že byl postaven v roce 1806. Tehdy byl jedinou připomínkou Pána Boha v obci. Nevíme kdo jej nechal zhotovit, ani to, zda jej k tomu vedla víra nebo nějaká mimořádná událost. V kartuši lemované kroucenou ozdobnou šňůrou jistě býval text, dnes ale beznadějně ztracený. Texty byly i v rámečcích na bocích podstavce, v jednom ještě matně prosvítají jejich zbytky. Podstavec kdosi neznámý před léty nabítil, vystupující ozdobné prvky natřel stříbřenkou a rámečky opatřil černou konturou. Kříž na Uhelné je jednou z mála památek na Hrádecku, které mají svůj původní litinový kříž s ukřižovaným Kristem.

V roce 1867 byla na Uhelné postavena kaple Panny Marie Pomocné. Složili se na ní místní lidé, přispěli i majitelé obou blízkých panství. Ještě před druhou světovou válkou se v kapli konaly poutní mše. Krátce po válce se o ni ještě několik lidí staralo. Kaple ale chátrala, na větší opravy nebylo. V devadesátých letech dvacátého století byla již ve značně zuboženém stavu prodána. Ani nový majitel ji ale nezachránil. Nakonec alespoň obvodové zdi kaple přežily do lepších časů. V roce 2017 začne její rekonstrukce, rok na to byla dokončena. Po jejím skončení se do věžičky vrátil i zvon, který se jako jediný kus vybavení kaple dočkal dnešních dnů.

Osada Uhelná je poprvé zmíněna až v roce 1710. Tehdy zde bylo postaveno šest domů a krčma. O 60 let později zde bylo už 11 domů a na přelomu 19. a 20. století dokonce 34 domů, ve kterých žilo skoro 200 obyvatel. Zásadní změna přišla po druhé světové válce. Německé obyvatelstvo bylo odsunuto, část opuštěných domů zbořena. Uhelnou ale nepotkal osud jiných malých obcí. Žije se zde stále a v posledních letech i několik domů přibýlo.

ENGELMANNŮV KŘÍŽ NAD VÁCLAVICEMI

Engelmanův kříž ležel ještě nedávno rozvalený v houští u turisticky neznačené cesty z Václavic směrem ke kopci Výhledy. Opravený sice v současnosti stále není, ale dobří lidé pískovcový podstavec někdy kolem roku 2013 alepoň sestavili. Cesta historicky tvořila hranici mezi Václavickým a Vítkovským katastrem.

Hlavní část podstavce tvoří mohutný pískovcový dřík. V nápisovém poli, odděleném rámečkem v rozích zdobeným ornamenty, je obtížně čitelný biblický text. Další texty se nacházejí i z obou boků památky. Po pravé straně je text v českém překladu říkající: „Proto se na chvíli doma skloň před křížem. Opět najdeš útěchu a sílu.“ Na levé: „Milý nebohý poutníku, podívej se na matku Krista. Podívej se na její těžkou bolest, aby ti bylo lehčeji u srdce. Dalším zdobením na dříku jsou ornamenty nad a pod nápisovým polem.

Z nápisového pole na soklu, který je úměrně mohutný dřík, se dozvídáme, že památku nechal postavit Josef Engelmann, sedlák z Václavic č. p. 51 v roce 1863. Už v roce 1876 byl křížek restaurován Josefem Pischelt z Kunratic č. p. 12.

SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO VE VÍTKOVĚ

Na křižovatce turisticky žlutě značených cest na východ od Vítkova stojí socha sv. Jana Nepomuckého. V minulých desetiletích zde stával velkokapacitní kravín. Z místa stranou obydlí je krásný výhled do okolí. Rozpadající se kravín už jej nehyzdí. Je až s podivem, že na tomto místě socha dokázala bez větší újmy přečkat minulá desetiletí. Příchozí si tak může vychutnat posezení ve stínu lípy v blízkosti sv. Jana.

Sochu nechal podle dochovaného nápisu zřídit Joseph Sieber z Horního Vítkova v roce 1804. Zatímco pískovcový podstavec je původní, socha je novější. V roce 1854 zuřila ve stráních nad Vítkovem tak silná bouře, že socha byla větrem povalena. Byla tak rozbitá, že nový majitel pozemku Franz Breuer, který je zakoupil od Josepha Siebera, musel nechat zhotovit sochu novou.

Z boků podstavce najdeme ještě další německé texty. Do češtiny převedený říká ten vlevo toto: „Zrenoval Franz Breuer, sedlák odtud, v roce 1855.“ Napravo najdeme text: „Bohu zhotovil C. Bergman, zedník, sochař a kamenický mistr z Jitavy.“

Socha byla kompletně restaurována v roce 2014.

QUAISSERŮV KŘÍŽ NA DLOUHÉ MEZI V CHOTYNI

Obec Chotyně v blízkosti Hrádku nad Nisou se může pochlubit jen dvěma drobnými sakrálními památkami. Poblíž železniční trati na začátku Dlouhé meze je v zahradě rodinného domu smírčí kříž, který je dokonce na seznamu kulturních památek ČR. A pak o kus dále, na samém kraji hranice katastru s Hrádkem nad Nisou, se rovněž v zahradě domu č. p. 60 nachází torzo kříže.

Kovová část už dávno zmizela neznámo kam, někdo ji nahradil alespoň křížem z větví. Dochoval se tedy jen pískovcový podstavec. Památka je bohužel obtížně přístupná, za plotem pozemku.

Na soklu se v zemi skrývá nápis s rokem zřízení památky i jménem toho, kdo ji nechal postavit. Dle Kühnovy vlastivědy to bylo v roce 1836. Čtyřboký dřík nese z přední strany oválné nápisové pole s obtížně čitelným textem v němčině. Pole je lemováno věncem s vegetativním motivem nahoře zakončeným stuhou a růžicí. Hrany dříku jsou zdobeny velmi podobně jako Hofmannův kříž ve Vítkově lomenou linií. Hlavice je tvořena na čtyřikrát ustupující římsou.

35

POMNÍK 80 DUBŮ

Památník zvaný 80 dubů najdeme po pravé straně silnice z Bílého Kostela do Hrádku nad Nisou. Jen co silnice vystoupá na nejvyšší místo, odbočuje z ní doprava lesní cesta, která vede ke křižovatce se žlutě značenou turistickou stezkou. Přímo na ní se nachází drobná památka, připomínající hned dvě osobnosti.

Památník tvoří neopracované šikovně poskládané pískovcové balvany. Do největšího a navrchu usazeného je upevněna nedávno obnovená modrá tabulka s prostým bílým nápisem U 80 DUBŮ. Na odvrácené straně je

pamětní tabulka připomínající revírníka grabštejnského panství Josepha Huba s letopočtem 1877-1922. Pod touto tabulkou je ještě patrný původní letopočet vytesaný přímo do pískovce.

Místo najdeme v mapách pod názvem Boreček nebo také 80 dubů. Připomíná 80. narozeniny tehdejšího majitele grabštejnského panství Eduarda Clam Gallase (14. března 1805 – 17. března 1891), generála rakouské armády. Z původních 80 dubů už dnes na místě bohužel roste jen několik kusů.

 [50°50'11.598"N, 14°54'26.673"E](#)

36

TŘÍPANSKÝ KÁMEN

Třípanský kámen, v mapách k nalezení také jako U tří pánů, je vlastně hraničním kamenem. Nachází se na zeleně značené turistické stezce z Dolního Sedla (Hrádku nad Nisou) do Polesí, na půli cesty mezi Pekařovým křížem a Polesím.

Asi 40 cm vysoký pískovcový trojboký hranol leží v místě, kde se setkávaly hranice jablonského, lemberského a grabštejského panství. Třípanský kámen nese letopočet 1680, znaky třech panství a nápisy identifikující majitele.

Na jedné stěně najdeme písmena F.A.G.B. (Franz Anton Graf Berka z panství Jablonné), doplněná o ostrve ze znaku Berků.

Na druhé stěně jsou vytesána písmena C.R. F.V.B. (Christoph Rudolf Freiherr von Bredau z panství lemberského) a symbol válečného žebříku z erbu Bredů.

Konečně na třetí stěně jsou písmena A.M.G. Z.T. (Adam Mathiass Graf zu Trauttmansdorff z panství grabštejského) doplněná o pětilistou růži ze znaku Trauttmansdorffů.

Turisticky neznačená lesní cesta od Třípanského kamene je lemována dalšími kvádrovými hraničníky, značenými pouze iniciálami a letopočty. Nejčastěji se vyskytuje rok 1723, kdy byly hranice znovu vytyčovány. Najdou se zde ale i hraniční kameny starší.

 [50°48'26.898"N, 14°48'19.052"E](#)

KAPLE PANNY MARIE V ČERNÉ LOUŽI

Černá Louže je malá osada mezi Rynolticemi a Hrádkem nad Nisou, která je dnes součástí obce Rynoltice.

Po pravé straně silnice při cestě z Rynoltic se hned na začátku obce nachází kaplička. Podle písčkové tabulky vetknuté do fasády v přední stěně byla postavena v roce 1724. Na vstupním portálu je pak ještě letopočet renovace 1874.

Kaplička má obdélníkový půdorys. V přední stěně u silnice je v mělkém výklenku obdélníkový vstup, nad ním nízký světlík s horní hranou mírně obloukovitě prohnutou. V trojúhelníkovém štítu je obdélníkové okénko s horní hranou opět mírně prohnutou do oblouku. Jediným zdobením bočních stěn jsou mělké obdélníkové výklenky.

Kaplička je zastřešena sedlovou střechou. Nad štítem je malá dřevěná zvonička (bez zvonu), krytá plechem a zakončená dvojramenným křížem.

V jednoduše zařízeném interiéru je klekátko s krucifixem, nad ním visí obraz Madonny. Podlaha je kryta šedou dlažbou s modrými výsečemi v rozích každé dlaždice.

O kapličku je dobře pečováno. Ač stojí u silnice a je zvláště v zimě vystavena nepříznivým vlivům, je pravidelně opravována.

📍 [50°47'54.189"N, 14°49'24.095"E](https://www.google.com/maps/place/50°47'54.189)

SCHICHTŮV KŘÍŽ U RYNOLTIC

Kříž s velkým výklenkem, který nechal postavit Michael Schicht, se nachází po pravé straně silnice I/13 z Liberce do České Lípy, necelý jeden kilometr před Rynolticemi.

Pískovcový podstavec je tvořen dvěma kvádry a mohutným dřikem téměř čtvercového půdorysu. Zakončen je jednoduchou hlavicí, ve které je upevněn obyčejný plechový kříž s ukřížovaným Kristem.

Na nejnižším stupni soklu je nápisové pole, ze kterého se dozvídáme jméno stavitele Michaela Schichta z Rynoltic a rok zřízení památky 1849. Po stranách je první stupeň soklu zdoben vyrytými obdélníky.

Druhý stupeň soklu zdobený není, vyjma obdélníkového rámečku v přední stěně.

Na něm je usazen dřík. V dříku je vytesaný obloukový výklenek pro křížek. Po stranách výklenku vystupují z dříku pilastry, opticky nesoucí římsu hlavice. Nad výklenkem je sotva patrná růžice, bohatě zdobená se nachází pod římsou na přední straně hlavice. Uvnitř výklenku nesou po stranách oblouk dva andělíčky. Ve výklenku je torzo kovového kříže usazeného do dvou pískovcových kvádrů.

Netradiční křížek s velkým výklenkem je analogický s Schillerovým křížem v Rynolticích. V současnosti je ale ve velmi zbledlém stavu. Vytvořen je z velmi měkkého pískovce,

který doslova mizí před očima. Části dříku se drolí při pouhém dotyku, dva kvádry uvnitř výklenku připomínají spíše hromádku písku. Pískovci patrně neprospívá ani blízkost hlavní silnice, kde zvláště v zimě při chemickém ošetřování vozovky na kříž dopadá spousta soli od projíždějících aut.

Zajímavá je osoba stavitele Michaela Schichta. Velmi pravděpodobně jde o majitele domu č. p. 101, který byl asi v polovině 19. století převeden na Georga Schichta. Georg Schicht byl velmi podnikavým řezníkem. V domě se záhy rozhodl vařit mýdlo. A podnik mu vzkvétal. Jedno z jeho devíti dětí, syn Johann, odešel po škole pracovat jako praktikant do Vídně do firmy Bachmayer – obchod s oleji a tuky. Otec se díky tomu dostával k laciné surovině pro výrobu mýdla. Záhy začaly být Rynoltice podnikem malé. Johann Schicht našel velmi vhodné místo pro další rozvoj firmy v Ústí nad Labem. Postavil zde na pravém břehu Labe továrnu na výrobu mýdla, svíček, pracích prostředků, parfumerie a také pokrmových tuků. Areál byl po válce znám jako severočeské tukové závody, Setuza. A některé Schichtovy výrobky jsou známy dosud. Nejvíce asi mýdlo s jelenem, určené pro ruční praní. A pak ztužený tuk na smažení Ceres. Kdopak ví, že tyto výrobky mají původ v Rynolticích?

39

MOSEHO KŘÍŽ V RYNOLTICÍCH

Kříž najdeme po pravé straně silnice z Rynoltic do Hrádku nad Nisou, jen kousek za posledním domem v obci.

Dochoval se jen pískovcový podstavec, na jehož vrcholu je v současnosti umístěn jen symbolický malý plechový křížek.

Na soklu podstavce je nápis, ze kterého se dozvíme, že křížek nechal postavit Josef Mose v roce 1814. Čtyřboký dřív je zdoben jen na

přední straně nápisovým polem s nejasným německy psaným textem. Pole je ohraničeno vystupující linií ve tvaru obdélníka ve spodní a horní straně přerušeného obloukem. V horním oblouku je vetknuta lilie. Hlavice je zdobena římsou v přední stěně přerušenou květem lilie. Pod ním je reliéf malé růžice.

Z místa je pěkný výhled na Velký Vápenný, Jítravský vrch a Ještěd.

 [50°47'28.334"N, 14°49'18.340"E](#)

40

BOŽÍ MUKA JOHANNA SCHICHTA V RYNOLTICÍCH

Boží muka Johanna Schichta najdeme v pravoúhlé zatáčce po levé straně silnice z Rynoltic do Polesí, jen několik desítek metrů za posledním domem.

Boží muka nápadně připomínají Schichtův kříž stojící u silnice I/13 u Rynoltic. Na první pohled se liší jen výklenkem, který je v případě Schichtových muk malovaný.

Pískovcový podstavec je tvořen dvěma kvádry a mohutným dříkem téměř čtvercového půdorysu. Zakončen je jednoduchou hlavicí, ve které je upevněn obyčejný plechový kříž s ukřížovaným Kristem.

Na nejnižším stupni soklu je nápisové pole, ze kterého se dozvídáme jméno stavitele Schichta a rok zřízení památky 1856. Po stranách a na přední straně mimo nápisové pole je první stupeň soklu zdoben vyrytými obdélníky.

Druhý stupeň soklu zdobený není, vyjma nápisového pole s obtížně čitelným německým textem v přední stěně.

Na něm je usazen dřík. V dříku je vytesaný mělký obloukový výklenek. Po stranách výklenku vystupují z dříku pilastry, opticky nesoucí římsu hlavice.

Výklenek je celý vyplněn malbou. Je na ní zobrazen sv. Václav, v pravici držící praporek s Matkou boží v náručí s malým Ježíšem, podobně jako na palladiu země české. V levé ruce drží štít s českým orlem.

Za zmínku stojí hlavice zdobená reliéfem kalichu, hostií a ratolestí. Odkazuje na legendu, podle které zbožný sv. Václav hostie vyráběl vlastníma rukama.

 [50°47'33.950"N, 14°48'50.569"E](#)

SCHILLERŮV KŘÍŽ V RYNOLTICÍCH

Pěkný křížek najdeme u silnice z Rynoltic do Polesí v necelé polovině cesty. Na pískovcovém podstavci se dochoval standardní litinový kříž s ukřižovaným Kristem.

Pískovcový podstavec je opět zdoben výklenkem. Oproti Schichtovu kříži je ale mnohem subtilnější. Na druhém stupni soklu je nápisové pole s obtížně čitelným německým textem. Nad ním už je usazen dřík s mělkým shora obloukovým výklenkem, ve kterém je vymalována Madona s dítětem. Výklenek je hnědě orámován, zatímco celý podstavec je pravidelně natírán na bílo.

Hlavice připomíná jehlancovou střechu, lemovanou drobným cimbuřím. Zdobená je nadvakrát ustupující římsou.

42

SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO V RYNOLTICÍCH

Že je Jan Nepomucký v Čechách jedním z nejčastěji zobrazovaných světců je nadsada. V Rynolticích se nacházejí hned dvě sochy tohoto svatého. Tu první, známější a i zajímavější, najdeme na návsi před městským úřadem. Jde vlastně o sousoší: na kamenném podstavci jsou dvě stejné postavy. Jedna zobrazuje sv. Václava, druhá právě Jana Nepomuckého. Ač se nikdy potkat nemohli, tady jsou dva nejznámější čeští světci pohromadě.

Druhá socha se nachází na pravé straně mostu přes Panenský potok při cestě do Janovic. Je o poznání lidovější a i materiál, ze

kterého je vyrobena, je méně kvalitní. Dnes už z podstavce a torza textu nezjistíme ani kdo sochu postavil, ani kdy to bylo.

Samotná socha spíše neodolala vandalům. Svatý Jan nemá ruce, a tak se nedozvíme ani to, zda v nich držel jen běžný kříž nebo i něco více. Po celé délce levé paže je navíc v soše hluboká puklina.

Na spodním stupni soklu leží další tři písčinkové díly s volutami, u kterých je obtížné identifikovat, kam původně patřily.

 50°46'59.570"N, 14°49'14.439"E

BOŽÍ MUKA S PIETOU U JANOVIC

Neobvyklá památka se nachází nalevo od cesty z Lemberka do Janovic, na samé hranici katastru Janovic a Lvové. Poměrně rozbitá úzká silnice je žlutě turisticky značená, zároveň je to cyklotrasa č. 241.

Asi 400 metrů před Janovicemi spatříme v poli u cesty přes 3 metry vysoký pískovcový kříž s výklenkem, ve kterém je sousoší piety. O památce se nepodařilo dohledat žádné informace, není na ní patrný ani žádný text.

Na nejnižším stupni je usazen asi 120 cm vysoký sokl, vyzděný z velkých kvádrů z načervenalého pískovce. Zakončen je kamennou deskou, přesahující půdorys soklu. Na ní stojí dřív s výklenkem, zdobený ještě nárožními hranolovými pilastry. Místo běžné hlavice je na dřívku usazen půlkruhový štít oddělený trojitou římsou. Ve štítu je hlava anděla a horní část jeho křídel. Do vrcholu štítu je vsazen kamenný jednoduchý kříž.

Ve výklenku zakončeném půlkruhem se nachází drobné sousoší piety. Nad výklenkem jej završuje reliéf kříže s korunou nesenou dvěma anděly.

POUSTEVNY V JANOVICÍCH

Janovické poustevny najdeme asi půl kilometru za obcí Janovice, napravo od silnice do Dubnice. Prochází kolem nich žlutě značená turistická trasa.

V lese se ukrývá několik pískovcových skalek, do kterých bylo postupně od 18. století vytesáno několik komor. Údajně zde již v polovině 18. století měly být poustevny.

V roce 1788 po zrušení kláštera v Jablonném tady našli útočiště mniši Thomas a Valerián. Měli zde postavit roubené stavení a do skal vytesat první komůrky. V roce 1834 se na místě poprvé konala poutní slavnost. V roce 1864 přibyla v nejvyšší skále jeskyně Božího hrobu, na stromy byly rozvěšeny obrázky jednotlivých zastavení křížové cesty.

Křížová cesta zůstala po druhé světové válce napospas přírodě. Komůrky zůstaly, nové obrázky se sem vrátily až v roce 2005.

Nejnápadnějším objektem je nejvyšší skála, v jejíž dolní části je vytesán Boží hrob. Uvnitř se nachází několik tesaných výklenků pro oltář a vlastní hrob. Napravo od skalky je schodiště, které je lemováno obrázky křížové cesty. Na nejvyšším místě je upevněn kříž. Pod skalkou je upravená plocha s posezením.

45

HAUPTMANNOVA KAPLE U LEMBERKA

Nalevo od cesty z Lemberka do Janovic, asi jeden kilometr od Lemberka, se nachází malá kaple. Poměrně rozbitá úzká silnice je žlutě turisticky značená, zároveň je to cyklotrasa č. 241.

O kapli se nepodařilo dohledat žádné dokumenty, není na ní patrný ani žádný text. Kaplička je označována jako Hauptmannova.

Kaplička je vystavěna z velkých kvádrů ze žlutého pískovce. Přední nároží kryjí pilastry. Vstup do malého vnitřního prostoru je ohraničen jednoduchým natříkrát ustupujícím

portálem, nahoře půlobloukovým. V nejvyšším místě je v reliéfu naznačen klenák. V půlkruhovém štítu pravděpodobně býval dnes již neznatelný obraz. Štít odděluje od spodní části trojitá římsa. Na oblouku jsou patrné tři nástavce, ze kterých ale není patrné, jak bývaly v minulosti zakončeny. Kaple je zastřešena rovněž kamenem, střecha má tvar půlválce.

V interiéru kapličky je patrné vyzdění z velkých kvádrů. Na jednom stupni je usazen kamenný oltář.

📍 [50°46'16.230"N, 14°47'45.701"E](#)

BOŽÍ MUKA V JABLONNÉM – MARKVARTICÍCH

V Jablonném v Podještědí, v části Markvartice, se v blízkosti železničního přejezdu na křižovatce ulic Lužická a Liberecká nachází boží muka s vysokým štíhlým sloupem zakončeným čtyřbokou kaplicí.

Současný stav božích muk je dán poslední rekonstrukcí v roce 2008. Na čtyřbokém základu je usazen rovněž čtyřboký sokl zakončený římsou. Po stranách jsou patrná nápisová pole, z nichž je dnes text pouze na přední stěně: Denkmal für die im Gefecht am 15./7.1757 hier gefallenen Krieger, do češtiny převedeno: Památník zde padlým bojovníkům padlým v potyčce 15.7.1757.

Na soklu stojí válcový sloup zavřšený opět čtyřbokou kaplicí. Ve výklencích kaplice jsou namalované obrazy sv. Zdislavy, sv. Vavřínce, sv. Petra a sv. Dominika.

Zajímavostí božích muk je, že nápis na přední straně soklu s nimi v podstatě nesouvisí. Postavena byla pravděpodobně už v roce 1680 dominikánským převorem P. Paulusem Rentzem, údajně po přestálé morové epidemii. Nápis, připomínající mrtvé ze sedmileté války, na boží muka přibyl až v roce 1909. Tehdy byl navíc na zadní straně soklu. Až v roce 2008 při poslední rekonstrukci byl přenesen na čelní stranu.

📍 [50°46'10.939"N, 14°46'4.153"E](https://www.google.com/maps/place/50°46'10.939)

SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO V JABLONNÉM – MARKVARTICÍCH

Socha sv. Jana Nepomuckého stojí v Jablonném v Podještědí – Markvarticích na křižovatce ulic Lužická a Liberecká v zahradě rodinného domu.

Podstavec památky je trojdílný. Na soklu je postaven relativně drobný čtyřboký dřík s esovitě prohnutými stěnami. Na přední stěně se vyjímá kartuš ukončená korunkou. Německy psaný text v kartuši je špatně čitelný. Dřík je ukončen drobnou římsou.

Na dříku je usazena hlavice, která je o hodně širší než samotný dřík. Zakončena je běžným nástavcem. Socha světce je ztvárněna obvyklým způsobem. V pravé ruce drží sv. Jan kříž.

Jan z Pomuka, uctíváný jako svatý Jan Nepomucký, byl ve 14. století generálním vikářem pražského arcibiskupa. Je mučedníkem katolické církve a jedním z českých zemských patronů.

Jan z Pomuka byl spolu se třemi dalšími muži zajat 20. března 1393 králem Václavem IV. Hlavním důvodem byl nejspíše spor o jmenování opata kladrubského kláštera, se kterým měl král jiné úmysly. Všichni zajatí muži byli vyslýcháni a mučeni. Jan mučení nepřežil a jeho tělo bylo vhozeno do Vltavy. Až 17. dubna jej našli rybáři. Tělo pak pohřbili křižovníci s červeným srdcem (cyriaci) v kostele sv. Kříže. Podle legendy, která je známá hlavně z Kroniky české Václava Hájka z Libočan, byl Jan Nepomucký důvěrníkem a zpovědníkem královny Žofie. Umučen měl být proto, že nechtěl prozradit zpovědní tajemství.

Legenda o Janu Nepomuckém začala být známější ve druhé polovině 17. století. Svatořečen byl Jan Nepomucký ale až v roce 1729. Jeho kult se pak začal šířit velice rychle. Dnes jeho sochu najdeme na mnoha místech naší země, především pak na mostech.

48

HERGESCHELLŮV KŘÍŽ V PETROVICÍCH

Hergeschellův kříž najdeme v Petrovicích na návsi, na křižovatce v blízkosti zvonice.

Spodní stupeň soklu je zdoben vyrytými obdélníky evokujícími jednotlivé kameny. Na druhém stupni je německy psaný nápis, který říká, že kříž byl postaven v roce 1847 Wenzelem Hergeschellem, učitelem v Petrovicích.

Na čtyřbokém dřívku je na přední straně prosté nápisové pole a v něm německy psaný text.

Hlavice je v běžném provedení, vpředu s obloukovitě prohnutou římsou. Pod obloukem je reliéf květu.

Na podstavci je osazen nový kovový kříž z poslední rekonstrukce v roce 2005.

Kříž se v minulosti nazýval Palmův, protože stál při silnici na pozemku patřícím k Palmově hospodě.

 [50°48'29.764"N, 14°46'1.439"E](#)

49

RYCHTÁŘŮV KŘÍŽ POD VYSOKOU

Kříž pod vrchem Vysoká stojí při dnes již nepoužívané cestě, kterou se svážel kámen z lomů pod Vysokou k Jitřavě. Z místa je krásný výhled k Jitřavě i na velkou část Lužických hor včetně dominantního Hvozdu.

Kříž upoutá především svou výškou a neobvyklou výzdobou. Pískovcový podstavec je vysoký 2,7 m, nese 2,2 m vysoký kovový kříž se zbytky plechu, na kterém byl namalován ukřižovaný Ježíš.

Na soklu ve tvaru kvádrů je vpředu i vzadu dochován německy psaný text. Rovněž dřív má tvar kvádrů, dole rozšířeného volutami. Další nápisové pole, nejspíše s biblickým textem, je ne zcela běžně umístěno na zadní stěně dřívku. Zbylé tři stěny jsou totiž bohatě zdobeny reliéfy zachycujícími utrpení Krista.

Na přední stěně je výjev Zmrtvýchvstání Krista. V poli nalevo od pření stěny se Ježíš modlí v zahradě Getsemanské a prosí, aby od něj Bůh odňal kalich utrpení. A konečně na

pravé stěně je výjev bičování Krista římskými vojáky.

Jeden z nápisů na památce říká, že byla postavena 2. září 1772. Stavitelem byl Johann Christoph Sänse, rychtář v Jitřavě v letech 1754–1780. Tři chronogramy, ukryté v textech na podstavci, ale shodně potvrzují rok 1788. Dva udávají přímo tento letopočet, třetí pak číslovku 5364, tedy 3x1788. I soupis památek jitřavské farnosti udává, že kříž byl postaven po smrti rychtáře Sänse.

Hlavice s římsou vpředu obloukovitě prohnutou má pod obloukem zřetelný reliéf kvítka. Nad ním je římsa v oblouku přerušena volutami a liliovým květem. Kovový kříž je uchycen do vysokého nástavce.

V případě kříže pod Vysokou se jedná o krásnou kamenickou práci, která možná i díky své poloze stranou cest nebyla dosud poničena.

📍 50°47'50.835"N, 14°51'35.675"E

KAMENNÝ HRANIČNÍK V JÍTRAVĚ

Zajímavou památkou je hraničník, který stojí v Jítravě po pravé straně staré silnice směrem do Rynoltic u č. p. 218.

Čtyřboký komolý jehlan z tmavého pískovce má výšku 2,3 m. Není nijak zdobený. Na dvou stěnách jsou nápisy doplněné o měrovou šipku. Na východě v orní části hraničníku stojí Herschaft Grabstein, na západě Herschaft Lämberg. Hraničník tedy odděloval hranice Lemberského a Grabštejnského panství.

O době vzniku nic nevíme.

Hraničník není nijak poškozený, jen se naklání ke straně.

---

1. Socha sv. Vavřince v Hrádku nad Nisou

Laurentius-Statue in Hrádek nad Nisou

2. Socha sv. Josefa v Hrádku nad Nisou

Josef-Statue in Hrádek nad Nisou

3. Socha sv. Anny v Hrádku nad Nisou

Mutter-Anna-Statue in Hrádek nad Nisou

4. Grösselova kaple v Hrádku nad Nisou

Grössel-Kapelle in Hrádek nad Nisou

5. Kirschnerův kříž v Hrádku nad Nisou

Kirschner-Kreuz in Hrádek nad Nisou

6. Zámecký kříž v Hrádku nad Nisou

Schloss-Kreuz in Hrádek nad Nisou

7. Stumpeho kříž v Hrádku nad Nisou

Stompfe-Kreuz in Hrádek nad Nisou

8. Kříž na Dlouhé mezi v Hrádku nad Nisou

Kreuz auf der Langen Meile (Hrádek nad Nisou)

9. Rybářský kámen v Hrádku nad Nisou

Fischereigrenzstein in Hrádek nad Nisou

10. Celní kámen v Hrádku nad Nisou

Zollstein in Hrádek nad Nisou

11. Pomník Obětem válek v Hrádku nad Nisou

Kriegsopferdenkmal in Hrádek nad Nisou

12. Pomník obětem první světové války v Hrádku nad Nisou

Denkmal für die Opfer des 1. Weltkriegs in Hrádek nad Nisou

13. Pomníky obětem druhé světové války v Hrádku nad Nisou

Denkmal für die Opfer des 2. Weltkriegs in Hrádek nad Nisou

14. Pomník Františka Josefa I. v Hrádku nad Nisou

Kaiser-Franz-Josef-Denkmal in Hrádek nad Nisou

15. Pamětní deska legionáři Novotnému v Hrádku nad Nisou

Gedenktafel für den Legionär Josef Novotný in Hrádek nad Nisou

-
- 16. Müllerova hrobka v Hrádku nad Nisou**
Müllersche Gruft in Hrádek nad Nisou
- 17. Steinhoferův Kříž v Hrádku nad Nisou – Doníně**
Steinhofer-Kreuz in Donín
- 18. Wohlmannův kříž na Dolní Suché**
Wohlmann-Kreuz in Dolní Suchá
- 19. Mordkiefer na Dolním Sedle**
Mordkiefer in Dolní Sedlo
- 20. Jautzeho kříž v Oldřichově na Hranicích**
Jautze-Kreuz in Oldřichov na Hranicích
- 21. Smírčí kříž ve Václavících**
Sühnekreuz in Václavice
- 22. Školní kříž ve Václavících**
Schulkreuz in Václavice
- 23. Thielův kříž ve Václavících**
Thiel-Kreuz in Václavice
- 24. Wohlmannův kříž ve Václavících**
Wohlmann-Kreuz in Václavice
- 25. Scholzeho kříž ve Václavících**
Scholze-Kreuz in Václavice
- 26. Socha Panny Marie Neposkvrněné ve Václavících**
Statue der unbefleckten Jungfrau Maria in Václavice
- 27. Socha sv. Jana Nepomuckého ve Václavících**
Nepomukstatue in Václavice
- 28. Wagnerův kříž ve Václavících**
Wagner-Kreuz in Václavice
- 29. Socha sv. Josefa ve Václavících**
Josef-Statue in Václavice
- 30. Pomník obětem 1. světové války ve Václavících**
Denkmal für die Opfer des Ersten Weltkriegs in Václavice

---

31. Kříž na Uhelné

Kreuz in Uhelná

32. Engelmannův kříž nad Václavicemi

Engelmann-Kreuz in Václavice

33. Socha sv. Jana Nepomuckého ve Vítkově

Nepomukstatue in Vítkov

34. Quaisserův kříž na Dlouhé mezi v Chotyni

Quaisser-Kreuz auf der Langen Meile (Chotyně)

35. Pomník 80 dubů

Gedenkstein An den 80 Eichen

36. Třípanský kámen

Dreiherrenstein

37. Kaple Panny Marie v Černé Louži

Jungfrau-Maria-Kapelle in Černá Louže

38. Schichtův kříž u Rynoltic

Schicht Michaels Kreuz

39. Moseho kříž v Rynolticích

Möse-Kreuz in Rynoltice

40. Boží muka Johanna Schichta v Rynolticích

Johann Schichts Bildstock in Rynoltice

41. Schillerův kříž v Rynolticích

Schiller-Kreuz in Rynoltice

42. Socha sv. Jana Nepomuckého v Rynolticích

Nepomukstatue in Rynoltice

43. Boží muka s pietou u Janovic v Podještědí

Bildstock mit Pieta in Janovice v Podještědí

44. Poustevny v Janovicích v Podještědí

Einsiedelei und Gottesgrab-Kapelle in Janovice v Podještědí

45. Hauptmannova kaple

Hauptmann-Kapelle

---

46. Boží muka v Jablonném v Podještědí – Markvarticích

Bildstock in Jablonné v Podještědí, OT Markvartice

47. Socha sv. Jana Nepomuckého v Jablonném v Podještědí – Markvarticích

Nepomukstatue in Jablonné v Podještědí, OT Markvartice

48. Hergeschellův kříž v Petrovicích

Herrgesell-Kreuz in Petrovice

49. Rychtářův Kříž pod Vysokou

Richter-Kreuz bei Jítrava (am Trögelsberg)

50. Kamenný hraničník v Jítravě

Grenzstein in Jítrava

Zusammenfassung

Die Publikation „Kleindenkmäler in Hrádek nad Nisou und Umgebung“ besteht auch in elektronischer Form in deutscher Sprachversion. Sie steht auf der Internet-Seite der Stadt Hrádek nad Nisou unter www.hradek.eu/pamet frei zur Verfügung.

Dank des Projektes „Gedächtnis in der Landschaft des Dreiländerecks“ wurden Kleindenkmäler in Hrádek n.N. und ihrer Umgebung erfasst. In dieser Publikation werden 50 Kleindenkmäler - insbesondere Kreuze, Bildstöcke, Statuen, Kapellen sowie Grenzsteine und Wegweiser präsentiert. Sie erfahren etwas über ihre Geschichte sowie Besonderheiten aus der Neuzeit. Bei einigen Denkmälern stehen Informationen zu ihrer künstlerischen Verarbeitung bzw. zur Persönlichkeit des abgebildeten Heiligen. Dank der GPS-Koordinaten finden Sie jedes Denkmal sehr einfach und können es auch persönlich besuchen.

Die Publikation soll das Interesse für das Kennenlernen unserer Kleindenkmäler und der Landschaft sowie der Geschichten von Menschen wecken, welche hier vor uns lebten.

Vydalo Město Hrádek nad Nisou v roce 2019 v rámci projektu Paměť v krajině Trojzemí 100260207

Město Hrádek nad Nisou

Horní náměstí 71, Hrádek nad Nisou, 463 34

www.hradek.eu

mestohradek@muhradek.cz

FARNOST HRÁDEK NAD NISOU

Kostel sv. Bartoloměje v Hrádku nad Nisou je již řadu století významným kulturním a duchovním centrem Hrádecka i památkovou dominantou města. Trochu ve stínu bohatého vnitřku kostela dlouho zůstával vnější kostelní areál. Při západním vstupu do areálu jsou na pilířích brány vyvýšeny 4 barokní sochy sv. Josefa a sv. Michaela a na samostatných podstavcích sochy sv. Josefa a Jana Nepomuckého. Kostel obklopuje bývalý hřbitov, dnes parkově upravený, na kterém najdeme řadu náhrobníků z 16.-19. století a pozdně barokní výklenkové kaple se zastaveními křížové cesty. Římskokatolickou farností Hrádek nad Nisou byly v rámci projektu Paměť v krajině Trojzemí revitalizovány zchátralé a mnohdy poškozené sochy i všechny prvky kamenné architektury i celé okolí kostela.

Farnost Hrádek nad Nisou

Adresa: Římskokatolická farnost Hrádek nad Nisou,

Liberecká 76, 463 34 Hrádek nad Nisou

Telefon: +420 776 246 131

Email: farnost.hradek@dltm.cz

[www: farnost-hradek.cz](http://www.farnost-hradek.cz)

[https://www.facebook.com/ farnost.hradek](https://www.facebook.com/farnost.hradek)

MĚSTO ŽITAVA

Město Žitava se nachází v pohraničním trojúhelníku a má téměř 26 000 obyvatel. Město bylo založeno v roce 1238 českým králem Ottokarem II a patřilo k české koruně až do 17. století. Za zhlédnutí stojí dvě středověká postní plátna, historické centrum města a turisticky zajímavé okolí se Žitavskými horami. Každý rok Žitava nabízí mnoho kulturních a sportovních akcí, které přitahují zahraniční návštěvníky.

Město Žitava

Adresa: Markt 1, 02763 Zittau

Telefon: +49 (0)3583 752-101

Telefax: +49 (0)3583 752-193

E-Mail: stadt@zittau.de

www.zittau.eu

<http://fb.me/zittau>

SPOLEČNOST PRO KULTURNÍ KRAJINU, Z. S.

Společnost pro kulturní krajinu byla založena v roce 2000 jako Sdružení pro obnovu a oživení státního hradu a zámku Grabštejn, které se zde orientovalo na mezinárodní spolupráci, restaurování kaple sv. Barbory a záchranu parku za pomoci osob znevýhodněných na trhu práce, ale i na kulturní aktivity. V roce 2014 spolek opouští aktivity na státním hradu a zámku a zaměřuje se více na drobné památky v krajině, jejich propagaci a záchranu. S tímto cílem také jako vedoucí partner koordinuje projekt „Paměť v krajině Trojzemí“, v rámci kterého spolupracuje s ostatními 5 partnery za rekonstrukci 7 památek v česko-saském příhraničí.

Společnost pro kulturní krajinu, z. s.

Adresa: Zahradní 781, 463 34 Hrádek nad Nisou

Telefon: +420 777 216 852

Email: r.cermanova@gmail.com

www.kulturnikrajina.com

<https://www.facebook.com/kulturnikrajina/>

